

VÄ

VÄRSKE RÕHK II / 2010 (nr 22)

Maarja Pärtna
Rasmus Miller
Edvin Aedma
Urmo Mets

Andra Teede rahutust Tartust
Liisi Rünkla Anti Saarest

Intervjuu **Robert Randmaga**

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa
Toimetajad: Johanna Ross, Triin Ploom
Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau
Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd

LUULE: triin.ploom@va.ee

PROOSA: johanna.ross@va.ee

ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee

PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Väljaandja

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

Tartu 51014

Tel: 7 427 087

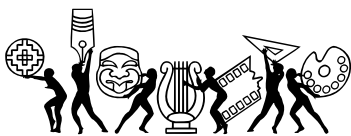
vr@va.ee

Tellimine

www.va.ee

Trükk

Ecoprint

EESTI KULTUURKAPITAL

VÄRSKE RÕHK II / 2010 (nr 22)

ISSN 1736-2954

Katsun kirjutada pingsalt läbipaistvat pinda,
mille läbi võiks püsida tajutav üks teine,
veelgi pingsam läbipaistvus.

Liisi Rünkla

Maarja Pärtna

*

enne kapslist lahkumist
võtad suutäie raudnaelu
& riietad end skafandrisse

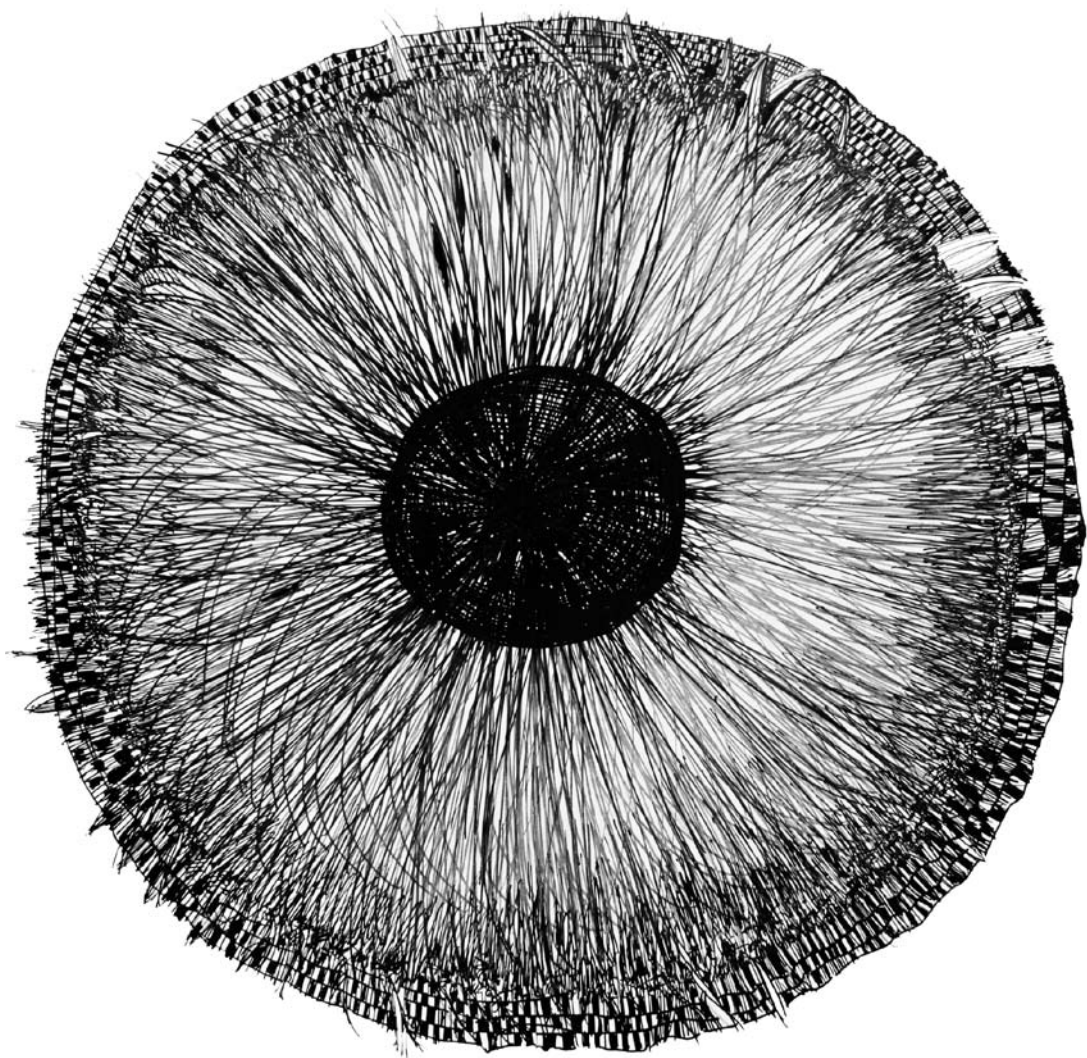
astud treppidest alla
teiste minejate ridadesse
kes tervitavad sind
kõhnu käsi tõstes
peaga noogutades

astud treppidest alla
sisened kümnerealisesse tunnelisse
seal all avaras pimedas
kus vastutulejate silmad helendavad

puudutatakse sind õlast
kuid pole kedagi
kelle poole pöörduda

kaleidoskoobimustrid su silmis
on su pilgu varjamiseks

mitte selleks et
su ümbrust valgustada

kui keegi on sinuni jõudnud

äripäevade puhkepäevade
koolipäevade tähtpäevade
ostupäevade pohmellipäevade
pesupäevade tänapäevade
mustade päevade äripäevade
puhkepäevade koolipäevade
ad nauseam korduvas jadas

peegeldud vaateaknal iseendale
oled mannekeen naeratad tervituseks
tõstad kinnastatud käe
& kompad rinnataskus pangakaarti
võtmeid telefoni ning vana armastuskirja

kui keegi on sinuni jõudnud
teevad mustades mantlites mehed
raekoja ees üksteisest ülesvõtteid
ning nende hinged sisenevad objektiivi
& väljuvad läbi aparadi nabanööri
väikeste kirjude pixlitena
saavutades "minu fotod" kausta jõudes surematuse

kui keegi on sinuni jõudnud
kihutavad su äpardunud kirglikud katsed
sind uutele kirglikele tegudele
(aeg on avatud see tähendab tunnid
jooksevad minutitest tühjaks
minutid sekunditest
sekundid sajandiksekunditest
& nõnda edasi)

kui keegi on sinuni jõudnud
siis kelleni oled sa jõudnud?
kui päevad on täidetud paljude tegude
ööd keskmiselt kolme kuni viie unenäoga

kelleni oled sa jõudnud
päevaplaanide päevahoroskoopide
päevapalkade päevauudiste
päevapakkumiste päevaülesannete
päevaaruannete

jada
korraks katkestanud

initsiatsioon

kes usaldab sind

su lakkamatu naeratusesga

kes usaldab sind

kui oled väga väsinud

teed hooletusvigu ning unustad end oma rollis

kes usaldab sind

kui unenägudes

käid kiilaspäiseks tütarlapses

torniaknal siiralt rõõmustamas –

kes usaldab sind

kes sind usaldab?

kes hoiatab sind

kui palgapäevade bakhanaalis jätkub

tundidelt mõõdetud raha kõigeks

järgmise nähtamatu nädalani

kes tunneb sind

kui sõber unustab su nime

aga teab hästi richardit allenit samueli

mister smithi ja gospodin tsoid

kes mäletab sind

kui seinad ja majad su ümber vahetuvad

kuid sina elad ikka veel sealsamas

kes kuulab su ära

kui zavood on kinni

vaikne nurgake on kinni

levikasse sõnumid kohale ei jõua

tartust on saanud tondilinn

tallinnal pole enam kuhugi laieneda

euroopas on piirid suletud
inglismaale lennukid enam ei lenda
ida mõtteviis jääb sulle võõraks
ühendriigid asuvad liiga kaugel
terve maailm justkui su jalge ees
aga meie laps on lukku pandud
luku võti ära murtud
vanemad ei pääse ligi
psühholoog ei murra koodi
seda ütle sina ütle sina
kuidas sõbrad saavad teda parandada –
kes juhendab sind
kui sa ei suuda teksti süveneda ja
uitmõtted võtavad tähelepanu üle võimust
kes talub sind
kui peab lootma vaid iseendale aga
keha ei kannata ära ja
mõistus ei tee enam vahet
kes igatseb sind
kui paratamatus nopib ükshaaval varjukujud su kõrvalt
jätab su üksinda aja ja ruumi ristmikule
püüdma viimast apelsinikarva taksot
kes armastab sind
kui varahommik leiab su jälle tänavalaterna alt
käed rinnal ristatud
su silmis koorumas galaktikaid kui
tõusev päike tühistab su öised avantüürid
ning tahaks küll öelda et:

ära karda aeg tuleb ja kirjutab sinus üle
kontaktid mis sulle midagi tähendasid
uued inimesed tulevad peale
tekib uusi ideid ja lisandub uusi kogemusi

ära karda aeg tuleb ja kirjutab sinus üle
kontaktid mis sinu eraldatust vähendasid
ning hetked mis tundusid olevat sinusse
pöördumatult jäädvustunud
saavad minevikuks sünteesitud või muutuvad
mälestusobjektideks
suveniirideks

ära karda aeg tuleb ja kirjutab sinus üle
kontaktid mis sind salaja liigutasid
ning sa heidad nendeta pikali
lebad kindlalt ei luba end mõjutada
lebad kindlalt ei luba end mõjutada

ära karda aeg tuleb ja kirjutab sinus üle
kontaktid mis sulle midagi tähendasid
nad kohmetuvad ja astuvad kõrvale
langetavad süüdlaslikult silmad
häbenevad
kannatavad vaikides välja
käituvad justkui arglikumad elatanud unistused
mis peavad uutele
elujõulistele

viimaks paratamatult ja
suurema kärata ruumi tegema –

kuid aeg

toob vaid selle et uuel sügisel

kui levi on jälle tagasi

kohtumiskohad avatud

leppimine leitud

elu ja kirjandus sünkrooni viidud

hinges on jälle ruumi uutele kahtlustele:

et kes mäletab sind

kes tunneb

kas nemad mõtlevad minust

või mina peaks mõtlema neile

kas peaks?

kes usaldab sind

sellisena

kui kirjatähed ei tõuse kõrgemale su kujutlusvõime taevast
ning rohujuurte juures su leida on rada taevatähtede järel

*

üks ei andnud seda hommikut ära
ülemusele, nõudlikult helisevale telefonile

istus rahulikult köögis edasi
keetis kohvi
valmistas võileibu kõrvale
luges rahulikult istudes
raamatu lõpuni

teine ärkas veidi varem
hakkas enese üle mõtisklema
vaatas vahepeal elutoaknast välja –
televiisorit rüperaali raadiot
sisse ei lülitanud

kolmas nihutas end läbi une
teise soojale kehale lähemale –

tööd on tehtud küll
ammu olnuks aeg
päev armastuse jaoks vabaks võtta

*

kaastunne tikub järjekorras seistes külge
sikutab käisest ja vaatab anuvate silmadega otsa
pärast teist korda tänaval vastu tulles kerjab peenraha
kui annan pahandab ning koputab südametunnistusele
ajan käe uuesti tasku ja õngitsen viimase kümnelise –
ta tõmbub küüru justkui tahaksin talle sealsamas äiata
möödakäijad raputavad päid
ma punastan ning siis
teen kiirustades sääred

kaastunne istub elukunstniku näoga baarileti ääres
vaevleb keskeakriisis kisub peast juukseid
vananev purunenud illusioonidega elus pettunud
kui panen tähele
et ta paneb tähele
et ma panen tähele ja kannatan kaasa –
tellin talle õlut ja kinnitan endale et
pääsesin seekord kergelt

sest teadagi
kaastundel on juudi järjepidevus ja mustlase kombed
käib peale nagu uni kuni vihastan ninast vere välja
annan hinge tagant ära kõik
iga isikliku õnnehetke
tobeda unistuse murenema kippuva lootuse
idiodi piinliku kiindumusega hoitud mälestuse
peaasi et jätab mu hinge rahule
teiste ees stseeni
ei korralda

*

seista käed lahti lennumasina vasakul tiival –
sa pole halb piloot, lihtsalt
me kõik teeme vigu
kõik oleme inimesed

kui sind on juba liiga paljud hooletud peod puudutanud
(sind on juba liiga paljud hooletud peod puudutanud)
siis ühest hetkest
sa lendu enam ei tõusegi

vaid ootad hommikut
kui kuri tuul vilistab luudes ja
padjast sisenevad maandumisradu pidi
su pähe keelatud unenäod

*

kui julgus veab alt
hakkad ennustama teelehtede pealt
ootad päevastelt unedelt juhatust
öösiti uurid tähtede kulgu ja kuulad
tuule kurblikku ulgu korstnas
aknaklaasil vihma vihaseid koputusi

ootad et pargis võrade kohal tiirlevad hakid
hakkaksid inimkeeli kõnelema
et taevas ise paotuks
langeks üksainus valguskiirgi
mis soojendaks
sulataks lume & sulataks südame

Gerli Köösel

*

Vana prostituut auku aeti.
Kõnet ei peetud, peiesid polnd.
Kaugesse kalmistunurka ta maeti,
justkui ta polekski kunagi olnd.

Keegi ei visanud kolm korda mulda,
keegi ei nutnud ja lilli ei toond.
Saatma ei tahtnud ükski hing tulla,
keegi ta auks pitsi viina ei joond.

Tea, kelleks sünnib ta uuesti ümber?
Ehk on tal õnne nüüd rohkem ja veel...
Ehk võimus, rahas ta seekord siis kümbleb.
Valitseb teisi, kuid taas raha eest.

Kui jumalad nutsid

Torm murdis laineid ning pimedus võitis
ja meri nii raevunud näis.
Tol öösel seal vaid üks puidust laev sõitis
ning sõitma ta sinna ka jäi.

Viis teekond nii pikk ta lainete kaissu,
ta tekiks sai vetikaparv.
Jäi sadatkond meest nii saatma see vaikus,
mis kõlab seal lainete all.

Tol öösel, me kuulsime, jumalad nutsid.
Neil kõuena kumises hääl.
Ah, öösel sel merel nad elusid võtsid
vesiste niitude pääl.

Hulkuv koer

Vihma valab, mõned tuled põlevad veel majas.
Õues jookseb ringi üksik vana peni vaid.
Vaene kuts, kas tõesti pole kellelgi sind vaja?
Kunagi nii rõõmsalt keegi endale sind sai.

Sa ei taha palju: lihtsalt armastust on vaja.
Kedagi, kes oleks sulle ustav seltsimees.
Kuid ei mõista: igaüks miks kurjalt ära ajab?!
Kust võiks leida soojust? Sa oled kõikjal ees.

Aeg kaob aegsasti ning vähenemas on ka sadu,
vihm ent eales otsa saa su nukras südames.
Heidad lamama sa maja ees, mis oli koduks.
Seal sa ootad endiselt, et tuleks peremees.

James Dean

Siin vaikses ja hämardund saalis
kõik lahkunud istuvad koos.
Ei elavad eal näha saa neid
ses ajas, ses ruumis, ses loos.

Ning esireas istud ka Sina:
nii ilus, nii rahul, nii külm.
Su sulgunud silmad on linal –
on algamas taas Sinu film.

Seal autoga kihutad jälle
ja maanteega möödub ka aeg.
Sa tead, suul on naeratus, Sulle
kõik meenub. Ning filmi nii kaed.

Kuid film, nagu elu, ei lõpe.
See auto seal sõitma veel jääb.
Ei saa sellest surmalõks, mõtle!
Sest filmides elama jääd.

Rasmus Miller

*

Aeg läks sanatooriumisse.
Temaga koos olid tervisevetel teisedki
vaatamas linavästrike petliklõbusat mängu,
pidamas hunnitut karnevali
juba hiljaks jäänud pääsulinnu auks.
Aeg oli peaaegu et inimese nägu.
Ometi kippus ta liiga kerglaselt
naeru kihistama.
Lõikav naer, kas pole?

*

Igavik ütles Ajale:
kui sa kohe ei kosu
saad Pilatuse peavalu,
hakkad kandma
kahetsuse kerjakotti.

Juba kuulengi
ta palveid ja oigeid

Aeg

Lauldi ja mindi aeglasel taktil
mööda lõpmatult sirget teed
justkui sammud ja hääled
sulaksid kokku
üha kaugenevaks silmapiiriks.
Ometi tuli surnuaed.
Ja tuli kabel,
mille keskel oli kirst.
Seal ta lamaski
rinnale asetatud käed
hoidmas ussitanud õuna,
mansetinööpidelt peegeldumas
minevik, aga seegi määratud
mullas tuhmuma.
Ta lamas seal eriti võikalt,
kangesti uuestisündinu sarnane,
vestitaskust kulduur välja tolknemas.
Sihverplaat oli ikkagi inimnäoline
ja kellaseierid nägid välja
nagu kaks budisti,
kes kõnnivad ühte ja sama
piinavat teekonda
uuesti ja uuesti.
Kelle eest nad niimoodi kannatavad?
Küsinuks ilmselt ka siia juhuslikult
lõksu jäänud pääsulind.
Äkki on vastus noil tuhmunud nööpidel?
Muidugi!
Kui keegi nad uuesti läikima hõõrub...

Kompositsioon asjade seisust

Kummaline kontsert, kas pole?

Valgust tilgub siia harva.

Tähed enam ei tähista

ja tõe kurk kuivab kangesti.

Ta januneb millegi järele,

teadmata isegi,

mida täpselt ihaldab,

sest

Kosmose kord on

kaootiline

ning maailm häälestamata

justkui katkise kõlakastiga

instrument,

kuhu lapsena

salaja

kopikaid peitsime

Tuleviku tuiskude tarvis,

lõputute teejoomiste

jätkuks,

tärgamisohtlike eelaimduste

sosistustes

Astusid sa sisse just siis,

kui kõik pillid jäid vait.

Isegi katkise kontrabassi

mälestuste kõma

polnud enam kuulda...

Vaikuses on ausus avalam

kui kunagi varem.

Ta on igavikuvärvi

ja kõikidest kunagitest

veelgi parem.

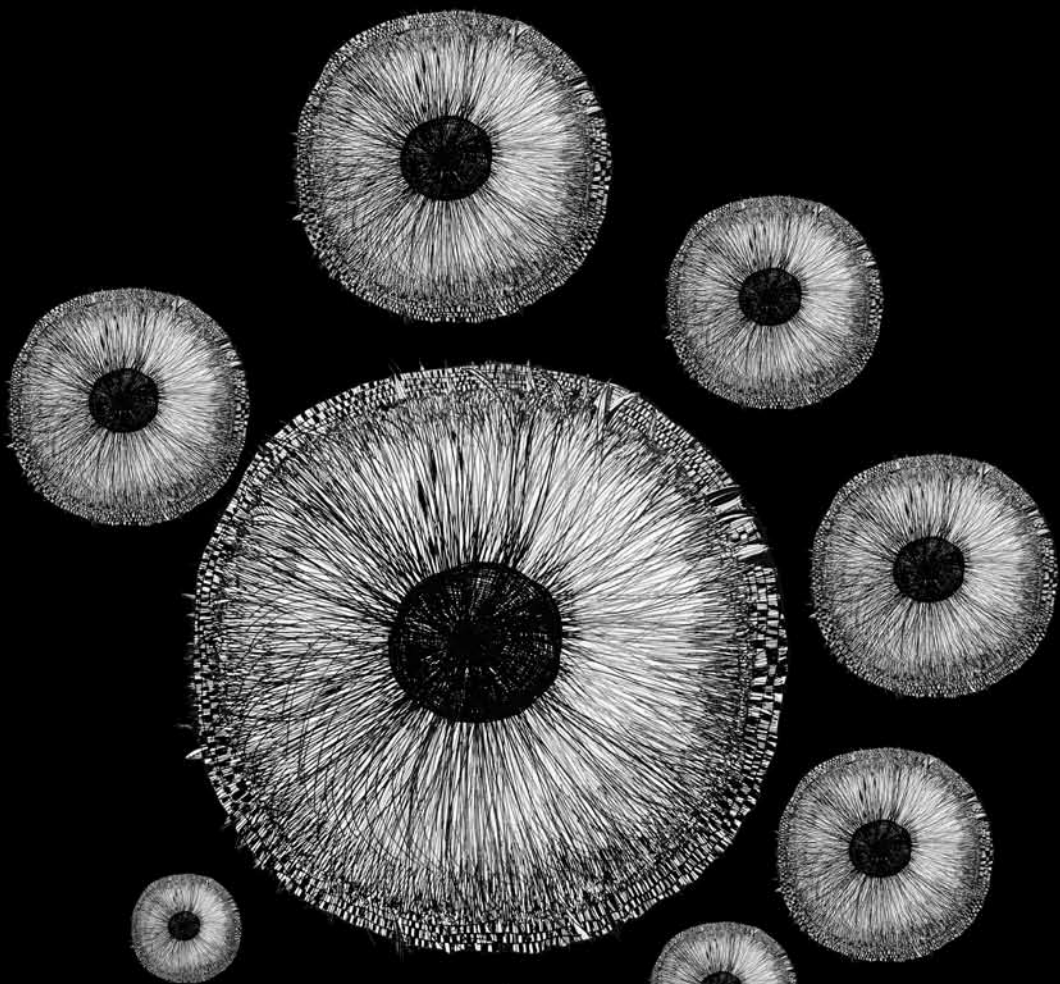
Aga komeetide koomilistes

valgusvihkudes

muutub hääl
kangesti kohmakaks,
tõejanu on üha suurem,
sinu pilk veelgi häbitum.
Millise režissööri palge ees
peab niimoodi kannatama?

Su vaikivate iiriste
lõikaval nõusolekul
kontsert jätkub...

Sveta Grigorjeva

*

miks vene nimega tüdruk luuletab eesti keeles
sest vene keeles oskab ta ainult ropendada
emme on eesti tüdruk raplast
issi on vene poiss ufaast

seega

ma olen eestlane
ei
ma olen venelane
ei
kes ma olen?
pooltühi eestlane
pooltäis venelane

eestlastele olin russ
venelastele kuratka
väiksena olin suitsupäasukese murtud saba
ja ehtsa slaavi temperamendi kooslus

nüüd ma ei ole enam russ
ega kuratka
kõigest ilus tüdruk
sinimustvalge matrjoška pihus

*

tõeline suudlus on alati improvisatsioon
mitte tehniline koreograafia
kobamine ilma kohmakuseta
kahe keele armumängutoosis on kordus võimatu
kuigi nad tantsivad ühe pilli järgi
kahte samasugust nooti sa ei kuule
kahte ühepikkust takti ei leia
selles märjas meres on lained kirglikud
aga ei uputa
kastes leebelt kahte põlevat hinge

Annika Kupits

*

elad oma looduloos
uhkes üksinduses
auasi on seda ilma kanda
välja kõigest halvast
yle kõigest leigest

kõrvetada seda ylimalutavas
kylmetada teravkarastavas

et ehk nii saada vastus
enda ainuoma
igivastamatule
tuumkysimusele

*

unistused täituvad
põikpäise järjekindlusega

nyyd kui
hetkeilu talletatud nagu museaal –

klaasi taha jäädvustatud puhta ja esinduslikuna
hea enesele ette näidata kui olulist olemasolnut

edaspidi igavesti liikumatu
liigutamatu
jah, ei arene sädeseemnest puud
millelt tuge leida

mäletades
mälestades
on olnu eredam

arhivaal lõhnab pühalikult
teda sõrmitsedes
kanname udupeenkiulisi kindaid

tunnen end taas kysimas
kas poleks mitte vähem valus
ja siiski samavõrra aus

seda maitset mitte iial tunda saada

*

hingemattv ilu
teeb tõsiseks
ja vaikseks

ega lase enam iial rahule jääda
millegi vähemaga

*

salaias kasvavad
nallernaadid vibuväädid
kesvakaaped vesiveermed
varjuviljad
ydini myrgised
õrnalt kaunid
inglitrompetid

nad kõik ootavad oma etteastet
elusupis
sooloroas

sa tead täpselt milleks mida vaja läheb
vali silmad sulgemata
syda salavalla

julge loobuda liigsest vürtsist
hoidu mageduse kindlusest
kuidas muidu valgustad seda mäluuttu mähitud teed
mille tõeline nimi hoia enda tunda

sydiseen säriseb samblas
mis tal sest
tarmutapist
valgust varjavast
eksihirmu õblust õiest

Laura Mets

Ma ootasin su armastust nädal aega

1 – pede oled või?

"Pede oled või?" hüüdis Joonas lõpuks julgust kokku võttes. Mingi tropp seisis juba vähemalt pool tundi tema esimese korruse üürikorterite akna all. Lihtsalt. Roos käes, viisakalt riides ja nagu ta akent lahti tehes mõistis, ka lõhnastatud. "Oled või?"

"..." Maur ei viitsinud absoluutselt tegeleda inimestega nagu see seal aknal. Vaikimine on selliste vastu ainus relv. Juba esimese lausega oli mees tõestanud oma idiootsust. Miks Maur selle koha oli valinud? Sest seal paistis kätte õige aken. Või õigemini, tema paistis kätte õigesse aknasse. "Kuule, sa oled mingi pede vä?"

"... ei ole," vastas Maur justkui muuseas, vastasmaja akendes edasi süvenedes, et tüütusest lahti saada.

Joonas ei kannatanud sellist ümbernurgajuttu. Ei ole, ei ole. Mida ta siis seisab siin. Kurat. Sõnu kisu ka välja nagu... Roosiga teise tüübi akna all seismine ei ole just väga normaalne asi, mida teha. Joonas jaoks küll polnud. Kurat, kellegi jaoks ei tohiks olla.

"No ega ma tegelikult ei tahtnudki just SEDA teada. Ootad siin kedagi või? Mingi naine?"

"..."

"Miks sa oled siin?"

Lõpuks ometi keeras Maur ümber ja vaatas Joonas poole. Murekorts Mauri laubal reetis, et mida iganes ta siin ka ei oodanud, oli ta seda teinud juba päris kaua. Ootamisega on selline lugu, et mõni inimene teeb seda nagu iga teist asja. Teises tekitab see aga mingi sisemise põlemise, mis kohe paista. Maur teadis, et tema on üks viimaste hulgas. Hetkel selle üle muretsema aga eriti ei pidanud. Mida too idioot niisugustest asjadest ikka välja luges.

"On tarvis. Kaks minutit veel."

"Kihlvedu või?"

Maur oli kindel, et selle tüübiga saab ta siin veel nii mõndagi arutada.

"Homseni," oli aeg õnneks läbi ja Maur võis selle ebameeldivuse tänaseks lõpetada.

"Homseni?" jäi Joonas lolli näoga aknale. Lõpuks tõmbas ta akna siiski kinni, läks ja istus teleka ette tagasi, võttis kätte oma pooleli jäänud õlle ning otsustas, et see ei ole tema mure. Kui omasooiharad tahavad tema akna all koguneda – no las siis kogunevad. Ei ole tema võimuses seda pedekarja sealt tõrjuda. Peaasi, et inimesed ei hakka arvama, et tema on üks nendest. Ei saagi ju hakata. Samas... Joonas teadis, kui kergesti mõjutatavad on need Silvid-Pilvid-Milvid ülakorruselt. Ja kuigi ta oli just otsustanud, et "see pedekari" pole tema asi, hakkas mõte temast kui linna geimagnetist Joonas peas järjekindlalt pesa ehitama. Maine on maine. Hangid mingi jama endale juba kord kaela, on sellest kuradi raske lahti saada. Ei, nii seda jätta ei tohi. Võidelda on vaja.

**2 – "Never understood how she could,
Mean so little to so many,
Why does she mean everything to me?"
(Billy Talent, "Pins and Needles")**

Maur astus korteriuksest sisse, siis uuesti välja. Lille oleks pidanud enne ära viskama. Liiga palju kokkulangevusi ei tohtinud ka olla. Ta jooksis uuesti alla ja surus roosi välisukse kõrvale prügikasti. Suurt vahet, kuhu see visata, tegelikult enam polnud. Ilm oli äkki tormiseks läinud ja tuule-vihma segu roosi nii ära räsitud, et järele oli jäänud ainult väheste õielehtedega okkiline vars, mis kraanikausi all prügikastis erilist kahtlust võib-olla polekski äratanud. Tuppä jõudes nägi ta, et Mia oli teleka ette magama jäänud. Maur seisis, vettinud ja porine, vastu koridori peeglit (teguviis, mille eest ta ärkvel Mia käest kindlalt pähe oleks saanud) ja vaatas toas magavat tüdrukut. (Maur ei saanud öelda naine. Mia oli nii pisike, et ta ei saanud kunagi öelda Mia kohta naine. Kuigi vanus oleks seda lubanud.) Silmanurgast nägi ta pisaraid, mida peegel tema juustest edasi nuttis. Miks Maur teda nii

väga vajas? Mia magas ja Mauril hakkas äkki nii röske, nii põrgulikult vastik ja ta oli kohutavalt pettunud. Praegune hetk oli ju just see, mis nende suhet iseloomustas – Mia mingis teises maailmas, Maur teda kannatlikult pealt vaatamas. Kas Mia kunagi üldse märkas teda? Mauril hakkas hale sellest, kui nõrk mees ta on. Ta vajus peegli ette maha ja mõtles. Maur leidis, et mõnikord on lihtsalt vaja maha istuda ja sundida ennast mõtlema, et ei tekiks olukorda, kus tuleks tõdeda, et ei jõua elada. Ainus asi, mida elus tuleb jõuda teha, on mõtelda. Maur oli kindel, et ehitades elu sihipäraselt üles marsruudil karjäär-maja-abielu-lapsed, leitakse ennast niikuinii mingil hetkel olukorrast, kus ühes käes on köis, teises piibel ja peas palved poomisnööri hea kokkujooksu kohta. Maur meenutas oma lapsepõlve. Räägitakse, et enamik probleeme tulevad sealt. Sellisel juhul peaks Maur kõige õnnelikum inimene olema. Või noh, üks õnnelikemaist kindlasti. Kõik nutud said nutetud rohkem jonnini kui tõsise tragöödia pärast. Pigem olid kannatajaks vanemad. Maur mõtles, kas ema äkki ei olnud väsinud sellest, et miski ei kukkunud välja nii, nagu ta kunagi plaaninud oli. Kas ta oli õnnelik? Ta ei unistanud kindlasti kolmest lapsest, kellest üks on kujunemas töönarkomaaniks; mehest, kes on kodus piisavalt harva, et teda igatseda isegi siis, kui ta läheduses viibib; ja haridusetusest, mille on tinginud lapsed, kellele ta pidi andma kõik. Tegelikult Maur ju ei teadnudki, mida ema ette oli kujutanud. Aga kunagi, kui ta selle kohta küsis, ütles ema kindlalt ja lõplikult (ja Maur kuulis ema hääletoonist värvingut, mis viitas, nagu oleks küsimus olnud sama rõve kui hambatikuga ajus sorkimine): "Maur, ma armastan sind ja ma ei saa sinna midagi parata." Sellest hetkest peale teadis Maur, et armastus on olemas. Vähemalt üks armastus. See, mida iga ema tunneb oma lapse vastu. Muus ei võinud ta kindel olla. Muu kohta võis öelda, et Maur ei oleks iial ette kujutanud, et ükski teine naine tema nimel selles elus samasuguseid ohverdusi oleks nõus tegema.

"Maur, sa oled kodus?" kostis Mia unepahur häälest toast.

Vist isegi tema mitte. Vist.

3 – igaüks peab oma risti ise kandma, kes ei jaks, lohistab

Joonas oli töölt koju jõudnud ja oma igaõhtusel muutumatul marsruudil köök-telekas-wc-köök-telekas teise faasi kivistunud. Äkki, ilma mingisuguse hoiatuseta tabas ta puhkerežiimil aju teadmine sildist, mis ta eile koduste vahenditega meisterdanud oli. Kiirelt oli ta korteri ukse taga, ühes käes haamer, teises silt: "ma ei ole pede." Mida korteri omanik sellest naelajäljest ukse arvab, Joonast ei huvitanud. Kõik oli ainult julgeoleku pärast. Rahulolevalt vajus ta paari minuti pärast jälle diivanile, kus kõrgema taseme intelligents Joonast aga kaua puhata ei lasknud. Kas selline silt ei tekita mitte vastuolusid nendega, kes ON? Seepärast võttis ta markeri ja lisas vineerist sildile info: "a mul on suva kui sa oled." Joonas ei teadnud, kus temasse selline tarkus süstiti. Koolis polnud ta just karbi kirkaim kriit; ka praegu, saekaatris, ei saanud teda just meeste ideoloogiliseks juhiks nimetada, siiski tundis Joonas sel hetkel, et on oma vaimsete võimete tipul. Kas võib olla veel geniaalsemat tegu kui see, millega tema just hakkama oli saanud? Raske öelda. Aga kui võib, siis kindlasti oleks seegi Joonas välja mõeldud. Joonas oli kindel, et inimesed lihtsalt ei mõista tema kunsti. Ja kui see peab nii olema, siis ei saa sinna midagi teha. Nagu öeldakse – igaüks peab oma risti ise kandma, kes ei jaks, lohistab. Nüüd ta lausa ootas, et keegi seda silti lugema tuleks ja näeks, milline tark mees siin elab. Juba mitu õhtut (viis, väitsid ristid kalendris) oli Joonas teadlikult oma korteriaknatagust elu vältinud. Ta lausa TUNDIS, et see tüüp käib seal ikka igal õhtul seismas. Või noh, kui aus olla, siis tegelikult ta lihtsalt teadis seda, sest ei suutnud vastu panna kiusatusele igal õhtul diivanilt akna poole kiigates kontrollida, kas ta ikka tuli. Mitte et ta seda nõdrameelset oodanud oleks, lihtsalt... Oli vaja teada, millises seisus Joonas omadega on. Tol õhtul, kui kell juba kuus läbi sai ja tüüpi ikka veel ei olnud, oli Joonas kindel, et võib ennast geilahingus (nii oli ta seda mõttes nimetama hakanud) võitjaks lugeda. Seda suurem oli šokk, kui pilk vetsu minnes väljas akna taga jälle tuttavlikku kuju haaras. Tühi õllepurk kukkus kolisedes Joonas jalge ette ja nüüd tundis ta, et peab tegema, mis tarvis.

4 – need a-tähega sõnad näitavad tasakaalustunult üksteise olemasolu

"Kuule, ma olen tähele pannud, et sa viimasel ajal õhtul päris kauaks ära jääd. Raamatukogus oled või?" tegi Mia lõpuks lahti jutuotsa, mida Maur viimased päevad oodanud oli. Maur teadis, et tüdruk oli vähemalt kahel korral teda roosiga seismas näinud. Kardinad ju liikusid. Ja Mia oli uudishimulik inimene, ta poleks sellist asja kahe silma vahele jätnud.

"Nojah... praegu on kiire aeg, üks referaat vaja ära lõpetada ja... mõned esseed. Peab uneajast juurde võtma."

"Kes sul seal raamatukogus on siis, et sa ennast tema jaoks nii üles lööd?" Maur oli tõsiselt rõõmus. Lõpuks ometi. Kohe tuleb süüdistus. Kohe tuleb süüdistus. Ta oleks tahtnud muiata, kuid jäi tõsiseks ja tegi pähe süüdlasliku näo.

"Mis mõttes?"

"Otseses."

"Kedagi."

"Ah, okei. Kuule, ma tahtsin rääkida sellest veearvestist koridoris, et minu meelest see on täiesti..." – ja rohkem Maur ei kuulnud, kõik mattus udusse. Musta, paksu, naftataolisse udusse, läbi mille ei näe ega kuule ja tundub, nagu oleksid maailmade vahel. Mõtteid ka ei ole. Midagi ei ole. Lihtsalt vahid ühte punkti ja korraks ei ole sa inimene, vaid robot. Armukadedust ei olnud enam. Järelikult ka mitte armastust. Olid vaid veearved ja vanavanemate sünnipäevad ja valimised ja krohvitud, mis (ikka veel üle värvimata) laest kukkusid. Maur ei tahtnud endale tunnistada, et ta peab lahti laskma inimesest, keda ta... Aga ta teadis, et mida dramaatilisemaks ta selle olukorra kujundab, seda raskem on see talle endale. Kõik saab korda. Kõik saab korda. Kunagi. Pärast kuudepikkust mõttes pidevat roppuste karjumist ja OLEMIST (mitte elamist) saab kõik korda ja alles jääb mõningane vaakum hinges ja umbusaldus kõigi vastu peale iseenda. Aga üldises mõttes, maailma tasemel, ei muuda see midagi. Vihmametsad surevad ikkagi ja vesi saab maailmast otsa. Ja see, kas Mauri armastatakse või mitte, ei oma sealjuures mitte mingit tähtsust, kui ta just murtud südamega hullumeelseks vihhametsaraiujaks-veeraiskajaks ei muutu. Mis oli muidugi ka võimalus.

5 – tahad sa sellest rääkida?

See tüüp, kelle akna all Maur igal õhtul seisis, tundus olevat kas lihtsalt loll või nupust nikastanud. Esimesel õhtul hakkas ta mingit geiteemat ajama ja siis, kui Maur juba arvas, et ta on sellest paranoiast üle saanud ja mõistnud, et Mauri igapäevane seismine tema akna all ei tule üldse homoseksuaalsest huvist, kiskus ta akna lahti ja röökis täiest kõrist: "MA EI OLE PEDE!!!" Õnneks ei olnud ta vist ikkagi päris segi (Maur kahtlustas, kas ta mitte lihtsalt permanentsest kivis polnud) ja pärast paariminutilist enesekogumist leidis koguni, et vajalik oleks keerata uus leht ja alata algusest, nii nagu õige on. Niisiis avas ta pärast mõneminutilist mõttepausi akna ning alustas märksa heatahtlikumalt.

"Tere, minu nimi on Joonas, mis on sinu nimi ja kuidas ma saan sind aidata?"

Viisakusele tuli vastata viisakusega. Selles seisneski viisakuse üldine jubedus. See tüüp polnudki nii loll. Kui keegi on sinu vastu juba viisakas olnud, on väga raske jämedustega vastata.

"Ee... Maur."

"Eemaur? Selline nimi on olemas või?"

"Ei, lihtsalt Maur."

"Selge, lihtsalt Maur. Ma vaatan, et sa siin kuuendat päeva juba passid mul siin akna all. Et... et kas on mingi mure või?"

"Ei, ei ole muret. Või noh, tegelikult on, aga Joonas – oli su nimi Joonas, jah? –, see mure pole sinu mure, vaid minu mure."

"No ma ütleks, et... kui nii võib väljenduda, siis – minu aken, minu mure ka, eks." (Maur oli kindel, et too Joonas jookseb pärast nende vestlust ja märgib selle lause tsitaadiraamatusse: "Ja Joonas ütles...")

"Eks ta ole."

"Tahaksid sa sellest mulle rääkida?"

"Hetkel tegelikult ei tahaks, kui võimalik. Kasutaksin seda võimalust võib-olla homme."

"Võib-olla?"

"Kuule, tegelikult mul aeg saab kohe jälle otsa. Et siis homseni."

Ja jälle jäi Joonas lollri näoga aknale vahtima. Ja lõpuks tõmbas siiski akna kinni, võttis oma pooleli jäänud õlle ja...

6 – "It Ain't Over 'til It's Over"

/Lenny Kravitz/

Viimane õhtu, viimane lill, viimane võimalus. Maur teadis, et tänane otsustab kõik. Tundus, et midagi ei ole ju veel kindel, samas oli kõik justkui täiesti lõplik. Ootamine läks liiga kiiresti, Maurile tundus see halva ettekuulutuseks. Ilm oli kohutav. Ja Maur ei mõelnud ainult seda, et vihma sadas suhteliselt kõvasti ja pidevalt; oma osa andis loomulikult ka tuul, mis lõpuks roosi Mauri käest minema viis ja vastu asfaldi roheliseks varretombuks peksis. Mauri süda lõi samamoodi nagu siis, kui ta Miaga esimest korda välja oli läinud. Kurat, irooniline. Ja kui aeg lõpuks otsa sai, ei tahtnud ta kuidagi lõppu endale tunnistada. Maur oleks hea meelega koju jooksnud, Mia kaissu võtnud ja teda kallistanud seni, kuni kõik jälle hea on. Aga ta teadis, et see kojumine peab olema teistsugune kui teised. Jalad olid kuidagi rasked, nagu betooni valatud, ja Maur pidi nüüd nende betooni valatud jäsemetega ennast korteri poole lohutama. Ja miljon-triljon mõtet jõudis Mauri peast läbi käia, süda oli nii valus, nii valus. Maur astus (ja ta tegi seda lootes, kuigi teadis, kui lollakas see nüüd veel on) korteriuksest sisse, siis uuesti välja. Mia magas.

Epiloog

Joonase ukse taha jõudes puhkes Maur naerma. Nii kõvasti, et uksekella helistada polnud vaja. Joonas tuli selletagi vaatama, mis tema heteromeelse korteri ukse taga toimub. "Sul on mingi paranoia pededega?" küsis Maur, kui ta ennast juba veidi kontrollida suutis, viidates sildile, mis uksele ilutses.

"Tule sisse, loll, selles majas on kõigel kõrvad."

Ja Maur läks. Mis seal enam.

MA EI OLE
PEDE

A MUL SUVA

KUI SA OLED

Taavi Hallimäe

Kuidas täht tagasi taevasse sai ja Rodrigo Alberto González-Alfonso oma täideläinud unistused kaotas

Šokiseisundi tekitamiseks pole märkimisväärset pingutust tarvis – küünitad end grammikese üle aknalaua, tajud, kuidas hingamine ja südame põksumine kiirenevad, peopesadesse tekivad higipisarad; lõpuks ütled midagi, mis oma jaburusega kaaslased kihistama paneb, midagi, mille tobedus ei tuhmistu isegi kolmekümne aastaga. Oma vilka loomusega meenutab säärane seisukord õnne kõige värskemad, nüüdsama võrsunud õit, mille turgutavat lõhna pole võimalik väärtalt mõista. Sellega ütleb ta, et kõik, mida tohib tähtsusetuks pidada, on see, mida pole kunagi olnud.

Samaviisi nagu terve *Reino de España*, Prantsusmaast Ceuta ja Melillani, tean mina, Rodrigo Alberto González-Alfonso, et maailm on üks kummaline paik. Võib tõetruult väita, et kõik, kes vähegi on võimelised oma saamahimulist hinge ning lotendavat kõhtu sisse tõmbama, mahuvad siia ilusasti ära. Kuid ometi tajume me kitsikust, omamoodi piiratust, ja seda mitte raudteejaamas või rauapoes, kust kogu *pueblo* carlosed ja pedrod üheaegselt raudnaelu, traati ja võrkaeda ostavad – vaid hoopistükki iseenda sisemuses. Sealsamas, kuhu võõraste pilgud näha ei või ning kus üksindus kõige laiemalt vohab, pole tihtilugu sõõmukestki õhku, mida hingata – kõik on nii tihedasti üksteise küljes kinni, et kui tahta kuhugi minna, tuleb häbitult läbi massi trügida. Kuidas üldse säärane olukord tekib ning kas kõik inimesed sellest piinatud on, võib keegi Rodrigo Alberto González-Alfonso käest pärida. Olgugi et ma pole võimeline tajuma, millist laadi või kuivõrd piinavad on teiste inimeste tundmused, arvan ma üsnagi kindlat teadvat, mis põhjustab säärast kitsikust, millest lahtisaamiseks on aeg-ajalt tarvis erutavaid, šokiseisundit tekitavaid tegusid. Üksluisus, rusutus, mis unistuse täitumise, hilisema unustusega tekib, on see, mis tardunud *humano* massistab, ütlen ma teile, sõbrad.

Olgugi et see kummaline maailm oma tahtmist meile peale surub ning niivõrd hõredat õhku pakub, on iga indiviid võimeline tegema midagi oma isiksusele iseloomulikku. Niisamuti minagi – vähemalt kunagi.

Omaenda jõu ning käteosavusega ehitasin siia maitseka casa, mis on praegugi terve küla kõige silmapaistvam hoone. Nainegi oli sellise tembuga äärmiselt rahul, tõi kaks rammusat poega ja ühe piltilusa tütre ilmale. Kas hing veel midagi ihkab? Ei! Kui häbitult ma oma sisemaailma trafaretsetest kujunditest mööda trügisin! Pelgalt kulunud ja hallideks mudeliteks pidasin ma "eeskujusid", kes siis, kui Rodrigo tegeles lapsekasvatamise ja entsüklopeediatega – need on mulle alati huvitavaks lugemiseks olnud –, pead vangutasid! Hoopistükkis Hispaania trooni pärast kisklemine ning kapitalistlike äride teke oli see, mis hispaanlased ja siia sõitnud türklased ühtse massina tegutsema pani.

Ometi tuhmus šokiseisund, mis mind, kogenud *compañerot* aasta-aastalt kohanema ja end kehtestama sundis, kui vanem poeg käitus vastuoksa Rodrigo Alberto González-Alfonso tahtmisele ja loonud armeega suhte, sõitis üheskoos *gringode* ja teiste räpaste tegelastega kaugeid maid alistama. Oi, kui tühjana ma end siis tundsin! Samasugust tuska ning peataolemist, tundub mulle praegu, põhjustasid ka noorema poja hooramajakäigud ja tütre – kellega ma kopsude lõhkemiseni armastasin õhupalle täis puhuda – naitumine türklasest kaupmehega, kes äiagi oma äritehingutega petab. Eks sunniviisiline vananemine, põdurus, mis elukaugusega käsikäes käib, olegi *diablo*, mis südametööd aeglustab ega luba higipisaraid peopesadesse tekkida. Jaa, isegi mind, Loode-Hispaania seiklejat, kes oma rännuteil segas teotahet, oskusi ning teisigi põnevaid vürtse, on too *diablo*-tont lõpuks oma uinutavate hammastega rünnanud; on mind oma kolossaalsete lõugadega haaranud ning kugistanud suuõõnde, kus kõik on tohutult kitsas, liigub ühtpidi ja lõpeb niisamuti – surmaga.

Taevale tänu, et rünnak saatuslikuks ei osutunud! Ja see, et me kaasaga vahetevahel aiapingil istume ja vaikides sidrunipuud jõllitame, nagu oleks kedagi meie lähedastest tabanud surm, ei tähenda tegelikult midagi. Justament, mitte kui midagi!

Hoolimata jutuvestmisest – las seegi vähemasti vanatudidele jääda – pole mõtet karta, nagu oleks elu oma põnevuse minetanud ja ainult kibeda maitse suhu jätnud. Jah, silmanägemine on mul vilets, fotolt inimeste eristamine raske, kuid ometi pesitseb minu mõtetes hulgaliselt mälestusi, mis positiivsemagi noodi mu elusümfooniasse komponeerivad. Esimene oma raamat, sõega karikatuuride joonistamine, jalutuskäigud tulevase naise viinamarjasalus,

pereloomise plaanid – säärased mälestused on väärt meenutamist. Selle kinnituseks ütles mulle, Rodrigo Alberto González-Alfonsole üks öis, mis sidrunipuult võrsu oli hakanud: "Kõik, mida tohib tähtsusetuks pidada, on see, mida pole kunagi olnud."

Ei väidagi, nagu alguses oleks toda mõttetera olnud võimalik katki hammustada: katsusin küll ühtpidi, küll teistpidi, mõtlesin mõlematpidigi proovida, kuid polnud tolku. Ent viimaks, kui õie sõnad juba peaaegu et ununenud olid, meenusid nad mulle uuesti üheskoos mälestustega oma lastest, kes ammuilma koducasat külastanud polnud. Mõeldes oma poegadest, kellest üks on sõtta kadunud ning teine süüfilisse nakatunud, tütrest, kes on ihne kaupmehe võimuses, mõistsin, mida sidrunipuu öis tol lämbel lõunatunnil mulle öelda tahtis. Turgutava lõhnaga öis rääkis sellest, mida vääriti mõista pole võimalik, sellest, et unistuste täitumisega, mälestuste unustamisega ei lähe miski kaotsi, sest kõik, mis kunagi on olnud, on seda alati. Unistused tekivad, et täituda, ja tuhmuvad, et ununeda, sedasi arvab Rodrigo Alberto González-Alfonso, siinse piirkonna aristokraatlikuima maja omanik.

Möödunud ööl, kui ma sepistatud koduvärava kinni panin ning takuse koti õlale haarasin, oli mu peast läbi rutanud mõte, et šokiseisundit, teisiti öeldes elutahet, on võimalik taastada ainult siis, kui ma oma täideläinud unistused vabastan. Nii elaksin ma üha uuesti läbi neid jalutuskäike viinamarjasalus, entsüklopeediate uurimist, aga ka laste iseseisvumist ning minu vastu töötamist – kõike seda, mis olnud on, kõike, mis tegelikult tähtis. Just nimelt, ma plaanitsesin oma elu koos kõikide tõusude, konaruste ja allakäikudega uuesti kogeda.

Kui ma sammusin mööda külakese pimedaid tänavaid ja keerasin kirikutagusele künkale, mida erk kuu kenasti valgustas, tajusin, kuidas hingamine ja südame põksumine kiirenevad, peopesadesse tekivad higipisarad. Mu kaasa kihistas tol hetkel kindla peale naerda – sest seosetut juttu kõnelevast öiest ja kummalisest šokiseisundist pidas ta minu järjekordseks komejandiks –, kui ma kotisuu lahti sõlmsin ja aastate eest allalangenud tähe ühes tema poolt täidetud soovidega tagasi taevasse aitasin, sinna, kus ta tegelik koht oli.

Jah, Rodrigo Alberto González-Alfonso oli oma täideläinud unistused kaotanud.

Edvin Aedma

Pesemata nõude planeet

Ma saabusin planeedile noorena, relvastatud harjade, käsnade, lappide ja pesemisvahenditega. Mäletan toda hommikut, mil vaatasin mäekünkalt, kuidas tõusva päikese kiired langevad kõikjale kuhjatud mustade taldrikute peale. Taldrikute keskel oli näha hiiglaslikke valamuid, kraanikausse ja veevoolikuid, mõnel pool ka üksikuid nõudereste. Mustuse vahelt välja paistvatele taldrikutele langev päikesevalgus andis neile punase läike.

Planeedil polnud ühtegi taime ega looma, maapinda kattis hallikas kiht toidujäätmeid.

Alustuseks lükkasin hullema prahi kokku, et taldrikute vahel oleks võimalik liikuda. Hallitavad toidujäätmed kraapisin suurtesse hunnikutesse või tampisin maaga (mis näis samuti toidujääkidest koosnevat) tasaseks.

Taldrikute pesemine ei olnud raske, eriti kui nõud ei olnud rasvased. Tööd tegin kummikinnastes ning vanemate nõude puhul ka gaasimaskis, et ennast võimalike mikroobide ning haisu eest kaitsta. Pestud taldrikud ladusin ettevaatlikult virnadesse või asetasin restidele. Kõige keerulisem oli pesta panne, ahjuplaate ning söögiriistu, millest mõned olid lausa roostes, nii et pidin neid lisaks pesemisele ka traatharja või käiaga töötleva. Esimestel aastatel läks töö kenasti, pestud nõude ala aina laienes. Pühapäeviti, kui puhkasin, meeldis mulle pestud nõude vahel jalutada ning neid möödaminnes kergelt veevoolikust üle kasta.

Ühel päeval aga märkasin, kuidas orbiidilt sirutub planeedi pinna poole määratu nelinurkne šaht või toru. Võimsa sahina ja kolinaga lasti planeedile terve mägi rasvaseid taldrikuid. Tunda oli kanalõhna. Nõude lisandumine oli ebameeldiv avastus, samas oli selge, et õnneks lisandub uusi nõusid aeglasemalt, kui ma olemasolevaid puhtaks pesen. Ja ma nühhisin, küürisin, kraapisin, pesin, puhastasin, leotasin, solgutasin ja loputasin, nii et vahtu lendas.

Kümne aasta pärast oli enamik planeedi pinnast puhas. Jäänud olid vaid

nõud planeedi ainukeses veekogus – hiiglasuure nõudepesuveejärve põhjas. Ohates seadsin nüüd igal hommikul selga tuukriülrikonna ning asusin järvepõhjust käruga nõusid välja vedama. Töötasin kuude ja kuude kaupa, kuid ikka ja jälle vilksatas läbi häguse vee põhjamudas kahvel või taldrikuserv. Oletasin, et vesi uhub uued nõud mudast välja. Kui sügaval oli aga viimane toiduriist?

Ajapikku ma mõistsin. Mustad nõud ja toidujäätmed mitte lihtsalt ei katnud planeeti, vaid see koosneski tervenisti neist. Seetõttu asusin veelgi raevukamalt nõude kallale. Võtsin tarvitusele uued meetmed – kõigepealt kärutasin maa-alalt puhtad nõud eemale, siis aga lasin survepitsiga toidujäätmetest pinnasesse lõhed, paljastades sajad valendavad taldrikud. Lõpuks ujutasin lõhedesse pesuvahtu, et järgmisel päeval alla minna ning taldrikud välja tuua. Aastad möödusid. Kaevasin ikka sügavamale ja sügavamale, laskudes lõhedesse kaevuriliftiga.

Olin juba vana mees, kui tööga lõpuks valmis sain ning planeedile maandus kolmeliikmeline komisjon, et tehtu üle kontrollida.

Nad ei lahkunudki maandumisplatsilt, vaid vaatasid korraks ringi ning üks tõmbas näpuga üle lähedalasuvas virnas oleva taldriku.

“Päris hea, aga siiski mitte täiuslik,” ütles komisjoniliige.

“Kuid arvestades olukorda, jääme rahule ning loeme töö lõppenuks,” lisas teine.

Ma tänasin komisjoni ning sõitsin nendega kaasa, et oma tasu kätte saada. Mulle maksti 1 sent ning pärast seda läksin kohe koju, puhkama.

Andres Vesil hakkab paremini minema

Läbikukkunud õmbleja Andres Vesi oli jõudnud oma eluga ühte Lõuna-Eesti alevisse, mis oli niivõrd üksluine, igav ja ettearvatav, et Andres ei suutnud isegi alevi täpset nime meelde jätta. Ta mäletas vaid, et see algas A-tähega ning kõlas väga tavalisena.

Ta oli selles linnakeses oma kadunud vanaema Aliine korteris elanud nüüd juba kolm kuud, seda peamiselt viimasest rahast, mille vanaema talle koos korteriga oli jätnud. Vaatamata alatisele päikesepaistelisele ilmale ja sõbralikele aleviinimestele oli Andrest aga linnakesse saabumisest alates vaevanud ränk tühjusetunne ja unisus. Lausa nädalate kaupa vedeles ta oma pisikeses korteris keset raamatuid ja riideid ning tõsisis tihtipeale vaid selleks, et vetsus käia või makarone süüa.

Selgematel hetkedel, kus teda rammestus ja uni niivõrd ei kimbutanud, võttis ta kõikjal läbiseigi vedelevatest raamatutest mõne kätte ja luges seda siis niikaua, kuni sisemine tühjusetunne taas võimust võttis, nii et ta raamatul lihtsalt käest kukkuda lasi ning ise sinnasamasse põrandale riiete vahele või vanaema vanasse voodisse magama jäi.

Vanade raamatute lugemine oligi Andrese ainuke vähegi eesmärgipärasem tegevus, sest kohe korterisse asudes oli ta mõelnud, et tahab kõik riivilitel seisvad raamatud vähemalt läbi lehitseda, et oma vanaema möödunud elust paremat pilti saada. Seal oli eesti luulet ja proosat ning lisaks ka palju nõukogudeaegset päevakajalist materjali, Andrese üllatuseks sekka isegi mõni väljaanne õmblemise kohta – kuigi Andres oli oma sisemuses juba leppinud mõttega, et õmblemisele kulutatud aeg on raisatud, tundis ta siiski siiani selle teema vastu leiget huvi.

Oli ta ju kunagi ammu, põhikooli lõpuklassis ühe kostüümivõistluse võitnud ning sellest alates lootnud saada moekunstnikuks. Tema õpingud ja lootused olid aga Andresele eneselegi segastel asjaoludel nurjunud ning sellele oli järgnenud ka tema viimase sugulase, vanaema

surm. Seepeale oligi Andres õmbluskoolist paberid välja võtnud ja vanaema korterisse elama läinud.

Oli parajasti palav augusti keskpäev, kui Andres jälle ühest pikemast uimaperioidist ärkas ja oma segases korteris veel segasema ilma ringi vaatas.

"Peaks koristama hakkama," käis tal mõte läbi pea, kuid samas näis see ettevõtmine kohe niivõrd võimatu, et Andresel uuesti uni peale tuli. Ta loivas külmkapi juurde ning leidis, et peale pooliku sibula ja toiduõli pole seal midagi.

Eneselegi ootamatult tuli talle äkki humoorikas idee teha sibulapannkooke. Ennastki üllatava kärmusega võttis ta seinakapist välja hakklihamasina ning jahu. Järgmiseks asus ta sibulat koos jahuga läbi masina väntama. Eelmainitule lisaks söötis ta aplatse masinasse maitseaineid ja kõõgilaua pealt leitud leivakoorikuid.

Tulemuseks oli tugevalt sibula järele lõhnav kirju mass. Andres pesi puhtaks laua all raamatute peal ootava panni ning asus enesele pannkooke praadima, neile ettevaatlikult soola peale raputades.

Kuna Andres oli unustanud, et pannkoogid püsivad koos tänu munale, sõi ta lõppkokkuvõttes mingisugust kummalist jahu-sibula putru, mis aga siiski täiesti söödavalt maitses. Pärast sellist rasvast hommikusööki otsustas noormees – sest 36-aastaselt võis ta ennast ikkagi veel nooreks pidada – midagi lugeda.

Talle sattus kätte mingi 80-ndate tundmatu autori koledate pruunide kaantega luulevihik, mida ta nüüd söõgilaua taga lugema asus. Ta oli välja mõelnud naljaka mängu ning ütles igast luuletusest näiliselt juhuslikke ning kõige rumalamaid riime või sõnu valjult välja, nii et öeldud sõna veel mingil määral ikka kõrvus kõlas, kui ta juba uut rida luges.

Poole tunniga luges Andres vihiku läbi. Ta tõusis püsti ja vaatas oma kolmanda korruse aknast välja, tänavale. Sealt paistis vaid kuldne päikesevalgus ja tühi tee.

"Tühi tee," sõnas Andres enesele. Üllatunult tajus ta, et tunneb ennast täna oluliselt paremini kui mitme viimase päeva jooksul ning otsustas seda tähistada korterist väljumisega. Enne väljumist oli ta isegi nii tubli, et pesi ära hakklihamasina, taldriku ja panni.

Välja astudes üllatas teda õue värsked õhk. Nina kaudu kõikjal kasvavate rohututtide lõhnu ahnelt sisse imedes hakkas ta astuma ning taipas, et jalad viivad teda linnakese poe poole. See polnud ka mingi ime arvestades, et pood oli peale linnavalitsuse praktiliselt ainuke maja või üldse koht, kuhu Andres siin elatud kolme kuu jooksul sattunud oli.

Poeni jõudnud, keeras Andres aga uute ja värskete mõtete mõjul hoopis ümber maja nurga, kus asus linnakese ainuke baar. Baari uksel seisis ühemõtteline, siniste tähtedega valgele taustale maalitud sõna "Ankur" ning täpselt sama ühemõtteline ankru kujutis.

Andres lükkas lõdvaks kulunud hingedega baariukse lahti ning astus sisse. Pisike baarituba oli tühi ja isegi leti taga polnud kedagi. Kuna Andres polnud veel liikumisega harjuda jõudnud ja tundis juba väsimust, istus ta lihtsalt lähimasse lauda ja ning jäi enese ees olevat pitsilist alustassi alust vahtima. Komme panna tassi alla alustass tundus Andresele totter. Selle alla aga veel mingi pitsilise nartsu panemine tundus lausa niivõrd absurdne, et ta isegi korraks naerma pahvatas.

Nüüd hakkas Andrest vaevama janu ning ta astus leti juurde ja hõikas püüdlilikult: "Halo!" Hinge kinni pidades ootas ta umbes minut aega ja otsustas siis ise tegutseda.

Ta pani leti taha raha ning väikese paberitüki kirjaga "võtsin ühe õlle". Seejärel võttis ta leti tagant külmpapist väikse õllepudeli ning korkis selle lahti.

Kuna ta polnud kuude kaupa midagi alkohoolset joonud, tundus õlu lausa taevalik. Poole pudeli juures taipas Andres, et ta on sattunud vaimustusse ning asunud mõttes luuletama.

Sellel hetkel tundus talle, et temast võiks saada hoopis luuletaja, mitte mingi õmbleja.

"Edaspidi nimetangi ma ennast provintsiluuletajaks!" otsustas Andres ning vaatas pikalt ja pidulikult enda käes seisvat pruuni pudelikaela, just nagu oleks see tema vestluskaaslane.

Ta väljus "Ankrust", pudel käes, ning seadis sammud otse poodi. Poe uks oli aga lukus ning ka sees olid tuled kustunud. *Imelik*, mõtles Andres.

Kuna ta tundis siiski vajadust toitu leida, läks ta tagasi baari ning vaatas natuke põhjalikumalt leti taga olevat söögikraami. Ta leidis ilmselgelt

eilseid kapsapirukaid, küpsiseid ja kõrsikuid ning võttis need kaenlasse. Letile jättis ta uue, vabandavas toonis kirja ning loetelu kaasavõetud kaupadest koos ühe suurema rahatähega. Lisaks võttis ta külmkapist paar pudelit limonaadi.

Heas tujus sammus Andres läbi tühja linna koju. Pärast sisenemist keeras ta ukse kahekordselt lukku ja avas limonaadi. Mõttes tähistas ta nüüd oma üle pika aja suurepäraselt tuju. Samuti otsustas ta, et peaks tõenäoliselt sagedamini väljas käima. Ta sõi nätskeid pirukaid, lappas rohkem kui kahekümneaastaseid õmblusajakirju ning rüüpas mahedat limonaadi.

Ootamatult ehmatas teda aga selja tagant kostev pehme hääl, mis ütles vaikselt: "Andres!" Andres keeras ennast järsult ümber, kuid ei näinud muud peale voodi ning sellel oleva teki.

"Kes siin on?" nõudis ta häiritult.

"See olen mina, sinu tekk," vastas tekk ning Andres nägi, kuidas teki äär rääkimise ajal liigub.

Ei või olla, mõtles Andres ja rüüpas enese rahustamiseks söömu limonaadi.

"Ma nägin, kuidas sa sööd ja jood ja ka minul tekkis janu. Kas sa annaksid mulle ühe pudeli?" päris tekk asjaliku häälega.

Kuutõbiselt võttis Andres laualt limonaadipudeli ning viis selle voodisse. Tekk keris ennast kohe osavalt ümber pudeli ning lükkas korgi eest. Ta ajas ennast seina najale püsti ning kummutas pool pudelit alla, nii et limonaad silmnähtavalt teki sisse imbus.

Andres oli sõnatu ning korrutas enesele, et kõik peab tulema sellest, et ta on purjus.

"Tegelikult ma tahtsin sulle midagi olulist ka rääkida. Sinust enesest ja meie maailmast," jätkas tekk asjalikult ja asuski Andresele seletama, kuidas maailm töötab ja millised on selle kõige olulisemad väärtused. Ta rääkis sõbralikult ja väga selgelt.

Andres kuulas ja leidis, et see on kasulik jutt. Ta istus teki kõrvale, katkestades teda aeg-ajalt üksikute selgitavate küsimustega. Tekk oli väga lahke ning vastas kõigele pikalt ja põhjalikult. Vestluse käigus tundis Andres ära, et see oli tegelikult tema enda poolt põhikoolis

õmmeldud tekk, mille ta aastaid tagasi vanaemale sünnipäevaks oli kinkinud.

Viimaks jäi tekk vait ja palus Andresel kuuldu üle natuke järele mõelda. Andres tajus, et vaatabki maailma ja oma elu nüüd täiesti teise nurga alt. Ta sai aru, et paljud asjad, mida ta seni enesestmõistetavalt ihaldusväärseks või isegi vältimatult vajalikuks on pidanud, on tegelikult täiesti tühised õpitud vajadused, ning et tõelised ja sisemised väärtused on tal mõneti juba olemas.

"Muide, kas sul on ikka meeles, et vanaemal on maja all ka väike keldrinurgake?" küsis tekk ootamatult. Tõepoolest, see oli Andresel nädalatepikkuse magamisega meelest läinud. Teki juhatuse järgi leidis mees esikukapist keldri võtme ning läks suure pununud kotiga alla. Tagasi tuli ta kotitäie kartulite ja mitme moosipurgiga.

Veel õhtu läbi rääkis Andres tekiga, peamiselt enesest ja endasse kogunenud tühjusest ja lootusetusest. Polnud ta ju tegelikult kuude kaupa pea mitte kellegagi rääkinud. Tekk tundus talle oma mõistvuse, sõbralikkuse ja pehmusega parim vestluskaaslane, keda sellisel hetkel taht.

Alles öösel kella kolme paiku tundis Andres viimaks vajadust magama minna ning heitis voodisse pikali. Sel ööl tõmbas ta enesele teki peale hoopis teise tundega kui varem. Andres tajus, et tema elus on alanud uus ja palju positiivsem aeg.

Urmo Mets

Fekaali kukkumine potti ehk sulpsatus kahele
filosoofiline lühinäidend ühes vaatuses

sarjast "obscured by clouds"

TEGELASED: Mees (M)

Fekaal (F)

Tegevuskoht: peldik

*sitt see on elu lõng,
selle igasugune katkestamine või
peeretus pole midagi muud kui elu
põgenev minut.*

Salvador Dali

F: Ma juba tahaks tulla, sul veel püksid jalas!

M: Mina... ma ei ole üksi?

F: Tere siis kah, see olen mina, sinu sisekaemus.

M (*alandikult*): Tule siis pealegi, lasen teksad alla.

F: Ei-ei, ära kiirusta, käekiri muutub loetamatuks. Tuletan sulle meelde, et mina olen sinu üks metafüüsilisse maailma.

M: Jah, ma tean, olen üksi suletud tualetis olnud.

F: Midagi sa ei tea, ainult aimad! Mina võin sulle rohkem näidata, lasta heita pilgu looride taha.

M (*küünarnukke paljastele põlvedele toetades*): No näita siis, mängime ju avatud kaartidega.

F: (*kergelt piiludes*): Nagu sa juba mainisid, tualett on maailma kõige metafüüsilisem ruum.

Lubage mul kui džentelmenil selgitada: tualett on suletud paik. Siia tullakse üksi. Siin on vääramatult turvaline. Sa usaldad ennast iseenele, kirjutad end automatistliku kergusega üheks lühikeseks stseeniks elutegevuse tavapärasest saginast välja ning unustad välismaailma. Sellise sulgumuse tekitamisel on abistavad ka tualeti väikesed proportsioonid, ta justkui seob end sinu ümber ning tema lakooniline sisustus on niivõrd tuttavlik, et ei vaja mingisugust tähelepanu ning ongi seeläbi antud kui miski juba ammandatu. Harilikult on tualeti sisu ilma formaalsete tähendusteta, ta on pelk funktsioon. Kõik tema üksikosad viitavad abjektsiooniprotsessi libedale võidukäigule. Siin ei ole ebaõnnestumisi, võit on garanteeritud sama kindlalt kui sellega koos terendav rõõm. Tualett, see on looduse lunastus inimesele – kindel ja süstematiseeritud äraolek, puhvertsoon elutegevuse ja tegevusetuse vahel. See on aeg iseenele, väljasõit reaalsuse taha. Metafüüsilise kaemuse genereerimisel võtkem seda kui **esimest kriteeriumit**.

M (*kergelt fekaaliga mängeldes*): Nojah, ilus retoorika on sul tõesti, aga mida on sellisel vastikul substantsil nagu sitt pistmist mingi kuradi metafüüsikaga? Reaalsus on see, et sitt määrib!

F (*muheledes*): Võib, aga see määrimisvõime on maagilise tähendusega. Tualetti tullakse rituaalselt ja regulaarselt. Sellise treeninguga on juba varasest lapsepõlvest sisse juurutatud tundmus siinsest tegevusest kui millestki mõttekast, millestki paratamatult pragmaatilisest, möödapääsmatust ja abistavast. Selleks toiminguks tuleb paljastada tabud, lasta püksid alla ja olla nagu kord ja kohus, ilma igasuguse piinlikkustundeta. Olles üksi ja tundes end maksimaalselt turvaliselt, usaldame me automaatselt oma keha iidsele funktsioonile: eraldada meid meie sitast. Selline iidselt rituaalne tegevus laseb meie mõistusel kehast eralduda ja eemalduda, avades seeläbi meie intellektuaalsele pilgule paradigmaatiliselt erineva, ladusa ja rikkaliku vaatevälja. Siinjuures mängib võtmerolli suur vabanev potentsiaal, mille tekitab sita kui ebavajaliku ja õõvastava esindaja, ja antisita, või kui soovite, postsita, esteetiline polaarsus. Sitt kui mustuse ja antisitt kui puhtuse kategooria asuvad hügieenilise hindamisskaala erinevates otstes. Sitast vabanemine märgib üleminekut esteetilisse paradiisi. Selle üleminekuga vallandub teatav loov naudinguline energia, mida võib rakendada vastavalt oma äranägemisele. See on kergenduse ülejääk. Kõige lihtsamini, justkui iseeneslikult rakendub ta loomulikult intellektuaalsel mõtteväljal.

M (*kaheldes*): Ehk sellest allikast pärinevadki omapärased, nutikad ja köitvad mõtted?

F: Metafüüsilise kaemuse genereerimisel võtkem esteetika vabanevat potentsiaali kui **teist rolli või kriteeriumit. Kolmandaks rolliks** eelmainitu loomisel on fekaliseerimise varjatult seksuaalne aspekt.

M: Ei no mida? Tere hommikust, seksuaalne!? Kuule F, sa oled mingit rüve internetiporri-vend vä? See on puhas perversioon!

F (*üleolevalt*): Ma mõistan sinu kahtlusi, sul lihtsalt ei ole empiirilisi ja sügavalt vahetuid kogemusi. Pärast küümuse seadmist ja laagerdumist sooltes, pärast seda, kui inimeseni on saadetud signaal steptokokkprodukti valmimisest, tunneb produkti kandja seksuaalsusega sarnast tungi, kutsungit rahuldada oma iha. Üldiselt seda ka tehakse ning asutakse otsemaid sittumise juurde, rahuldades nii oma paisuna kerkinud iha vabanemise järele.

M (*närviliselt, silmadega paberirulli otsides*): Absurd! Mis ihadest sa siin räägid, see on pelk kehaline tegevus nagu näiteks pesemine. Ma ei tunne mingit abstraktset tungi näiteks seebi järele. End pesta, see on vaid lihtne hoiak ja harjumus. Sul, Fekaal, on mingi äng, alaväärsuskompleks, sa oled väikest kasvu ja üritad end lihtsalt suureks mängida. Aga sa astud üle piiri, sa ei saa hakata end võrdlema genitaalidega.

F: Seltsimehed, rahu! Varjatud seksuaalset aspekti selgitab anuse ehitus ning tegevuse assotsiatiivne sümboltasand. Teatavasti on anus muuhulgas ka *par excellence* erogeenne piirkond ja selle igasugune stimuleerimine või paljastamine omab seksuaalset varjundit. Ekskrementeerimise aktiivfaasis stimuleerib inimene oma rõngaslihast ning tunneb ekskremendi väljumist soolte pimedast tundmatusest. See on nagu valguse võit pimeduse üle. Selle kõrghetk on moment enne departeerumist ehk enne sulpsatuse võidukat ja jõulist finaali. Inimene tunneb kergendust ja naudingut.

M: (*veidi vastumeelselt*): Jah, mu külaline, vabanemise hetk – see võib olla tõesti mõnu, mida ma tunnen.

F: Nauding tekib varjatud seksuaalse stimulatsiooni ja paljastatuse

sümbioosist. Ühelt poolt, nagu mainitud, kerge stimulatsioon ja teisalt inimese paljastatus. Siit läheme tagasi inimese seksuaalse väljakujunemise ikka. Kui noor inimene on alles avastamas oma seksuaalsust, toimub tähenduste teisenemine. Genitaalid, mis enne täitsid vaid pragmaatilisi abjektilisi rolle, saavad nüüd juurde uue, põneva ja saladuslikult kutsuva tähenduse. Just siin saab paljastatud genitaalide seksuaalne ja abjektiline tähendus märgilisel tasandil igaveseks kokku aheldatud. Enamik inimesi suudab ühe tegevusega paratamatult kaasneva teise tähenduse alla suruda. Sinu mainitud perversioonid, need ei olegi midagi muud kui selle üleminekufaasi häired, seksuaalse ja abjektilise tasandi side jääb genitaalide juures liiga tihedaks. Inimene ei suuda abjekteerimisel unustada selle tegevuse seksuaalselt kutsuvaid signaale, samuti nagu ta ei suuda seksuaalvahekorras unustada abjektilisi kutsungeid. Nii jõutaksegi sellisesse veidralt baroksesse ja tülikasse laus-eritamisse, kus ei ole vahet, mida ja kustkohast pritsib.

Metafüüsilise kaemuseni aitab see kõik läbi peene nüansi.

Fekaleerimisel aset leidev lõpetatud nauding erineb tavapärasest seksuaalsest lõpetatud naudingust selle poolest, et temaga ei kaasne teatavat kehalist jõuetust, roidumust, väsimust. Vastupidi. Me tunneme eskaleeruvat kehalist ergastust. Siit taas kord vabanev potentsiaal.

M: Sellest punktist toitub ilmselgelt ka homoseksualismi teooria.

F: Õige! Tubli inimene. Tundub, et midagi sul seal peas juba toimub..

M (*tähtsalt käega läbi juuste tõmmates*): Lisan, et ka tantristlik seks peab jõuetuse vältimise tõttu oluliseks seksuaalse akti protsessi, aga mitte seemnepurskega lõpetatust.

F: Näed nüüd, taipama hakkad. Arvan, et olengi siia lobisema jäänud.

M: Tõepoolest... eeee. Sul on tõe nägu... grimmita.

(*Tõsiselt, murelikult*): Sa oled väärtus.

Mõõtmatu. Kus sa varem olid?

F: Ära sentimentaalitse, mees, pean lahkuma. *Au revoir!*

M (*ergult, justkui ärgates*): Nii kehalt kui vaimult olen nüüd parem.

Niipea kui ma nägema hakkam, saab mulle kõik korraks selgeks.

Vaidlused, probleemid, kitsendused, bürokraatia – neid ei ole enam.

Pole nagu olnudki. Ma tunnen erakordset jõudu, kõik hoovab igale poole laiali.

F (*omaette*): Küll räägib.

Ukse sulgumine. Pimedus. Vee solin.

09.08.2009 (köögis ja potil)

Mari-Liis Mägi

SANTSEER

TEGELASED

SANTER
NEINA
EMA
mitmed teised

Sõda.

Tuleb-tuleb-tuleb! Kella kaheteistkümne suunast!

Mis tuleb?... Oi taevane arm...

Tšurkad, raisk, kuradi tšurkad, raisk, kuradi

Jooookseemeee! Kõikseemees!

Minema, kurat, kiiremini-kiiremini, nooooh

Ära passi, jookse, mees, jookse

Oi persse, oi persse, oi persse, oi persse

Elu eest, mehed, elu eest. Kus su kiiver on, kiiver, pane pähe kohe!

Jooookseeeee, joooooooookssseeeeeeeeeee

Aggrrrraggaaghrōkk

Aaaaaahhh!

Lōukoer on maas, ma kordan, Lōukoer on maas, ma kordan

Miin, raisk!

Faking tšurkad käigu...

Lōukoer, kas sa kuuled?? Lōukoer?

Aahghhhaa—ehmmm—aaa

Morfiini, faking morfiini, kellel on, andke kohe morfiini, kohe

Topeltdoos vähemalt, ta ei pea vastu muidu, vaata

Ole, raisk, vait

Lõukoer, kas sa kuuled, hoia silmad lahti, kõik on okei

Kohe pääseme! Pea vastu, Lõukoer!

Aahhhaammgrrr

Morfiini, kohe morfiiniiii, mehed

EMA: Ma olin kolmapäeva õhtul kodus ja tegin neid kiirmakarone nagu ikka. Teises toas televiisor mängis, ma tavaliselt vaatan sel ajal uudiseid. Tähendab, kuulan, sest ma teen köögis süüa. Vesi läks just keema. Diktor ütles, et Helmandi provintsis on jälle Eesti sõdur raskelt vigastada saanud... Südame alt käis nagu tuul läbi... Läksin vaatama. Üks poiss oli olnud, alles laps. No mis ta oli, 20 vist... Sedasi ei tohi mõelda, ma tean, aga... ma olin rõõmus, et see oli tema, mitte... Eks saatus mind sellepärast karistaski.

Haigla.

Me peame koheselt opereerima.

Verekaotus on eluohtlik.

Kus ta jalg on? Kiirabi ütles, et nad võtsid jala kaasa.

Teises jalas on tekkinud infektsioon.

Miinitükid ja muda tuleb ära puhastada.

Jalg tuleb ilmselgelt amputeerida.

EMA: Meil tegelikult vedas. Ma tean päris mitut ema, kes pidanud kirstule vastu minema.

Õde! Amputeerimissaag, palun.

EMA: Ega ma ei ole julenud siiani sinna teki alla vaadata. Jumal küll, ta on mul alles 23aastane, kogu elu ees. Ja peab nüüd sedasi...Oh, küll kõik läheb hästi! Jah. Kõik on hästi.

Teie poeg võib elada täiesti normaalset ja täisväärtuslikku elu.

Kolm korda nädalas taastusravi.

Ratastool 160 tuhat.

Jalaproteesid 242 tuhat.

Ravimid 900 krooni kuus.

Psühholoogiline abi 1200 krooni.

Ärge teie üldse muretsege, riik maksab.

Teie poeg on oma riigi eest tublisti võidelnud.

EMA: Ravi makstakse kinni. Aga naabrimehele tuleb maksta, ta aitab trepist alla-üles käimisega. Toit läheb iga päev kallimaks, bensiinist ei maksa rääkidagi. Ega tasuta ei saa enam peksagi. Ma palusin vabrikus vahetusi juurde... Õnneks kartulit ja piima saame maalt tädi käest... Aga Santeri sõbrad on nii abivalmis toredad poisid! Kogu aeg käivad külas, hoiavad Santeril tuju üleval.

Tänav.

SANTER: Kuradi kräula! Persse! Nad võiksid mulle vähemalt normaalse faking tooli muretseda. Aga ei, kurat, seda ka ei saa. Jäta siis veel oma jalad Afganistani... Kuradi trepid! Ma ei saa aru, kas üleüldse selle peale ka mõeldakse, et igaüks ei saa nendest kilomeetristest treppidest üles-alla tömmelda kogu aeg.

Emma, emma, vaata, onu ratastooliga...

Mis sa nii kõvasti siis!

Ratastooli-onu...

Ole tasa! Nii ei ole viisakas! Ära vaata, lähme edasi kohe!

SANTER: Faking tool!

Vaene poiss!

Nii noor ja juba...

Tal on vist päris raske.

Lähme vaatame, äkki saame aidata.

Vaata, mis kell on, ma jään tööle hiljaks.

Küll keegi teine...

SANTER: Mida te, kurat, vahite!?! Raisk, mida te vahite! Mida, ah???
Käige persse! Käige kõik persse!

Lubage, ma aitan teid.

SANTER: Ma hoidsin ühe käega trepikäsipuust ja teisega üritasin seda neetud tooli üles upitada ja kisendasin... Tema oli ainus, kes julges mu juurde tulla. See ilus naine...

Kuidas me teeme? Kas ma lükkan?

NEINA: Ma ei aita väga tihti võõraid... Või noh, ma lihtsalt olen rohkem oma mõtetes... Ta oli nagu mahajäetud kutsikas.

SANTER: Ma tahtsin sealsamas surra. Sealsamas keset treppi. Ma olen sõdur, saate aru!?

NEINA: Ma hakkasin teda lükkama ja ta hakkas mu peale kisama, et ma lõpetaks ja et ta saab ise ja et pole vaja. Ma jätsin järele... Aga siis vaatas ta mulle otsa ja ma nägin, et ma pean edasi lükkama.

SANTER: See naine, ta lihtsalt lükkas ja lükkas kuni üles välja...

NEINA: Ta ei öelnud midagi... Ja ma lihtsalt läksingi edasi...

Kodu.

Ou, Lõukoer! Täna paneme küll peo maha!

Õlu ja tequila ja õlu ja tequila ja vana hea viin!

SANTER: Täna ei viitsi eriti.

Kuule, ära nüüd piparda!

Tequilaringid, poisid, tequilaringid!!

Võta, joo, Lõukoer!

SANTER: Mu nimi on Santer.

Ah?

SANTER: Ma ei ole Lõukoer.

Kuule, ära pabla nüüd!

Sa oled iga kell kümme korda rohkem mees kui mingi suvakas tänavalt.

Sa oled sõdur, mees!

Proosit, raisk!

Jalad ongi ülehinnatud!

Davaiks, Lõukoer!

Rüüpa nüüd!

Meil sulle väike sürpriis ka.

SANTER: Sürpriis?

Üllatus, noh.

Saad vähe aktsiooni, Lõukoer.

Lähme tibidesse, raisk!

SANTER: Mis teil viga on?

Sa oled juba kuu aega siin kopitanud.

Ja aitab ka!

Lähme välja peole.

Kotkasilmal on korteripidu.

Lubas naisi nagu muda.

SANTER: Ma ei viitsi Kotkasilma juurde minna.

Kuule-kuule.

Eided pidid kobedad olema.

Hakkame minema.

SANTER: Ma ei saa pärast koju.

Mis sa pipardad, Lõukoer!

SANTER: Minge.

Lõukoer siis!

SANTER: Ma ütlesin, ma ei tule kuhugi, persse küll!

No heakene küll.

Kui sina peole minna ei taha...

...siis tuleb pidu sinu juurde!

Haloo, litsimaja kuuleb või?

SANTER: Poisid, mida te...

Kurat, Lõukoer, tahad aktsiooni või ei??

SANTER: No... aga...

Väga hea siis, ära pabla!

Haloo! Litsimaja või? Meil oleks...

Mitut litsi meil vaja oleks?

Vähemalt kahte.

Mis kahte! Vähemalt kolme!

Kolme jah!

Haloo! Meil oleks kolme litsi vaja.

Lase sisse, lase sisse!

Hei poisiiiiid!

Strippi ka teete või?

No kokkuleppel ikka muidugi.

Meil on üks erikülaline teises toas.

Ja üks teist on ainult talle.

Ja parem oleks, et ta rahuldatud saaks!

Küll ma juba tean, kuidas mehi rahuldada.

Jeerum! Mina küll ei lähe! Ta on mingi vigane ju...

Mida sa, lits, ütlesid??

No on ju, ratastoolis on.

Ma näitan sulle, raisale, praegu vigast!

Mehed, palun. Mina lähen.

SANTER: Ma tundsin, kuidas ta selja tagant mulle ligi hiilis. Aga ma tegin, nagu ma ei kuuleks. Ma kartsin talle otsa vaadata ja näha seda haletsevat pilku, millega inimesed mind vahivad. Kartsin, et kui asjaks läheb, siis ma ei saa hakkama. Ja ma kartsin, et ta on kole ja paks ja et ma pean silmad kinni pigistama.

Tere-tere!

SANTER: Sina!

NEINA: Jaa... mina...

SANTER: Mida sa teed siin?!

NEINA: Ma tulin... mind telliti, su sõbrad tellisid.

SANTER: Oota, sa oledki lits või?

NEINA: Ma ei ole lits. Ma olen prostituut.

Woohoo!

Püksid maha! Püksid maha!

SANTER: Vabandust, ma...

NEINA: Töö on töö.

SANTER: Jah. On küll.

NEINA: Aga hakkame siis pihta. Kas sa tahad, ma tantsin enne ka?

SANTER: Ei, ei, ei ole vaja.

NEINA: Hea küll. Siis hakkame kohe peale.

SANTER: Sa võid nüüd ära minna.

Jeee beibi!

Ohsatuss, kus on tissid!

SANTER: Sa võid ära minna, ma maksan kõik sulle kinni.

NEINA: Ma ei meeldi sulle?

SANTER: Asi pole selles...

NEINA: Milles siis?

SANTER: Sa ei taha.

See punase peaga on minu, raisk!

NEINA: Ma teen kõike alati vabatahtlikult.

SANTER: Sa ei pea mind haletsema.

NEINA: Sa haletsed iseennast.

(*Vaikus.*)

NEINA: Ma jäin teda silmitsema ja... ja tundsin sedasama, mida tol hetkel, kui teda trepist üles lükkasin... Veider.

SANTER: Ta suudles mind.

Oh sa juudas küll seda õnnetust!

Meie ilus pisitütreste läks sandile! Õudne!

Aga küll ta varsti aru saab, et sellisega ei ole midagi teha.

Ja ise veel firmas sekretäritöö peal.

Seal peaks ju ometi korralikke ärimehi leiduma!

Et ta ka selle ratastoolimehe otsa pidi komistama!

EMA: Kui ma Santerit haiglas esimest korda nägin, pärast plahvatust, siis ma kartsin, et kui ta üles ärkab, siis ta soovib, et ta oleks ära surnud. Aga jumalale tänu, asjalood on ikka väga hästi nüüd juba! Santerile pandi uhked proteesid, kõik Inglismaalt ja puha. Ja muidugi see Neina, see on hea tüdruk. Santerist mõni aasta vanem, aga korralik, teeb süüa ja koristab. Töötab ühes pesupoes vist, kui ma õieti mäletan. Juba mitu head kuud elavad koos. Ma ikka käin vahel abiks ka, aga muidu saavad isekeskis päris hästi hakkama.

Neina ja Santeri kodu

Kuule, sul on täna kaks klienti.

NEINA: Ma ei saa täna, ma ju rääkisin.

Ei koti.
Ma võin alati tänavalt uue prosti korjata,
kui vaja.

SANTER: Mul on nii kuradi vedanud. Peaaegu mitte ühelgi mu tuttaval, noh, neil, kellega ma taastusravil olen koos olnud, pole naist. Või noh, sellist, kes ei vinguks. Poisid räägivad, et lahingus oli kergem. Seal on oht konkreetne – *kill or be killed*. Aga kodus on mingi terror, see hullult rõhuv vaikus. Tomm, üks 26aastane, kellel pole kumbagi jalga ega paremat kätt, ütles mulle eile, et ta annaks kõik – kogu oma raha ja naise ja kolm last, et ainult jalad tagasi saada. Naljakas, kuidas mul on hoopis nii, et ma olen õnnelik, et mul neid jalgu ei ole. Kui mul jalad oleksid, siis ma poleks Neinat kohanud.

NEINA: Ma lähen tööle. Viska toit ise mikrokasse.

SANTER: Sa ju ei pidanud täna minema.

NEINA: Pimp helistas, on vaja.

SANTER: Aga me ju...

NEINA: Ma pean minema!

SANTER: Ma saan aru.

Ma Cosmost või kusagilt lugesin,
et see pidigi nii olema, et naistele meeldivad
abitud mehed.

Jaa! Pidi emainstinkti esile tooma või midagi.

NEINA: Ma võtsin koti ja astusin uksest välja.

Kus sa, mutt, nüüd selle kutsikaga tuled?!

Mõtlesin tütrele sünnipäevaks kinkida.
Tead ju küll, kuidas ta neid armastab.

Kus ta's armastab!

Mängib natuke ja siis annab jälle naabrimutile või kuhugi.

Vaheküpsemisfaasis hüperrealist

Carolina Pihelgas

Robert Randma (26) esikromaan "Sigaret" ilmus 2009 ning sai hea vastuvõtu osaliseks. Ta on muuhulgas elanud majanduskriisiga aegsel Islandil, lasknud sõpradel alasti poseerida oma raamatukaane jaoks ja loonud koos Eia Uusiga kirjandusrühmituse Purpurmust Org. Hetkel õpib Robert Tallinna Ülikoolis magistriõppes kirjandusteadust ning ootab, et teda tabaks uus värskuselaine.

Alustuseks küsingi, et kuidas läheb?

Kuule, hästi tempokalt. Olin kaua aega ära, just tulin tagasi. Praegu hoian end rohkem tummana kirjanduseteemal. Umbes pool aastat tagasi tuli mul blokk peale, selline tunne, et ei jaksa enam, et ei ole mitte midagi öelda.

Kirjanikublokk?

Üldse kirjutamisblokk. Kuigi teine raamat, mida kirjutan, on pooleli ja see pidi jaanuariks valmis olema. Aga jaanuar on juba ammu möödas. Ja ta ei saa üldse veel valmis, pikka aega pole sellist blokki olnud... Ongi selline tunne, et pole mitte midagi öelda. Ja siis ma käin hästi palju ringi, et saada mingisugust uut värskust.

Kas sul oli ka debüüdi põhmell?

Debüüdi põhmell? Võib-olla see ongi debüüdi põhmell, mis mul praegu on. Aga nüüd on mul täiesti uued tuuled, uued projektid taevast alla sadanud, nii et võib-olla tekib mingi uus ärkamine. Noh, sula on. Äkki sulab veits.

Sinu romaan "Sigaret" ilmus juba mõnda aega tagasi. Kuidas sa praegu seda raamatut hindad, kas oled tagantjärele vaadates rahul?

Ma oleksin kindlasti mõningaid asju teistmoodi teinud, rõhutanud midagi rohkem ja üht-teist kirjutanud paar korda läbi, et oleks selgem. Lugejaskonnale on läinud paljud asjad kaduma, mille kohta ma kirjutades arvasin, et on piisavalt selged, aga ei olnud. Paljudele inimestele läks *storyline* kaduma, karakterite sissetulek ja nende omavahelised lingid. Näiteks see, et Maaema ilmus raamatusse juba teises peatükis või et Ragne ja Veronika olid õed jne.

Kas mõni raamatutegelane oli südamelähedasem või olulisem kui teine?

Ma ei teagi. Mul ei ole iseloomu, mul ei ole oma "mina" ega midagi sellist. Kui keegi ütleks, et räägi, milline inimene sa oled, siis ma ei oskaks öelda, sest ma kohanen kogu aeg. See käib mulle endale hullult närvidele, ma hakkan peegeldama neid inimesi, kellega koos olen. Ja siis ma ühel hetkel vaatan, et ahah, ma olen nüüd selline. Ja siis läheb natuke aega mööda ja ma olen keegi järgmine. Selles mõttes ma ei oskakski öelda, kes mulle südamelähedane oli, sest mul endal ei ole oma pärisolemust.

Nii et "mind" ei ole olemas?

Sisuliselt, kui ma elan koos hipidega, siis ma võin olla hipi, kui ma elan pankuritega, siis võin olla pankur. Ma ei teagi, mis ma tegelikult olen.

Ühes intervjuus mainisid, et tegelesid "Sigaretiga" pea kolm aastat. Kas selline pikaajaline kirjutamine tuli kasuks?

Sellega oli nii, et mingi osa raamatust sai valmis kirjutatud, siis tekkis pooleteistaastane blokk. Raamat oli kuklas, aga ma reaalselt midagi ei teinud. Mingil hetkel tuli uus avanemishetk ja siis sain edasi kirjutada. Aga kolmeaastast läbikirjutamist kui sellist ei olnud. Pigem oli üks osa, siis tuli paus ja seejärel läks hästi tempokaks, hakkas torust tulema.

Kuidas siis blokist üle saadakse?

Ütle, palun! Ma tahaks väga teada. (Naerab.) Mis minu jaoks blokist ülesaamisest töötab, on see, et sa lihtsalt viskad ennast suvalistesse

olukordadesse, täiesti katse-eksitus-meetodil. Et äkki mingi asi võtab kaasa ja viib edasi ja sa kaod sinna sisse ära. Ma väga loodan, et ma kaon mingisse asja ära. Ma lihtsalt ei ole tänaseks, selleks sekundiks leidnud, mis asi see oleks.

"Sigareti" märksõnadeks oled Sa ise pidanud ja on ka arvustustes mainitud hüsteerilisust ja hüperreaalsust. Aga mida need sõnad Sinu loominguga kontekstis päriselt tähendavad?

Need hüsteerilisus või hüperreaalsus on minu kirjutamise kontekstis stiilivõte ja olukordade kirjeldus

otseses kokkupuutes igasuguse absurdsusetunnetusega. Ülekeeratud, maaniaterohkeks kirjutatud igapäev, kus paistab asjade jada loomulik, aga samas on piisavalt absurdne – midagi, mida sa igapäevaelus tegelikult ei ootaks. Mu loomingus väljendub see nii tegelastes, tegevuses kui ka stiilis.

Igapäevaelu on ka mõnikord absurdne...

Jaa, ma arvangi, et suhestatus reaalse maailma funktsioneerivasse

tervikusse on niimoodi isiklikul tasandil intrepreekeeritav. Seega mitmete inimeste jaoks tähendab sõna "hüsteerilisus" hoopis midagi muud. Või pole seda üldse olemaski. Minu jaoks väljendub see eelkõige käitumismallis, mida ma tegelastele omistanud olen. On inimesi, kes elavadki absurdi keeratud hüsteerilises igapäevas, ja seetõttu see, mis teiste jaoks tunduks absurdi kalduv, näib neile täiesti loogiline igapäev. Aga kui ma vaatan seda üldisemas plaanis ja üritan oma teksti iseloomu kuidagi žanrina klassifitseerida, siis hüsteeriline realism (James Woodi käsitluses) või hüperreaalsus kui katusermin tegelaste, tegevuse ja stiili kirjeldamiseks oleks võib-olla midagi sellist, mis annaks tervikpildi iseloomu edasi, kuigi

mõne inimese jaoks jääb see ikkagi kõige tavalisemaks, igapäevasemaks elukirjelduseks üldse. Aga mõistena ütleb see loodetavasti võimalikult paljudele inimestele midagigi, mis võiks nende ootustele vastata.

Oled ka maininud oma kirjanduslikuks eeskujuks Douglas Couplandi...

Jaa, ja neid on palju teisigi. Ma loen nii ägedat raamatut praegu, Chris Cleave'i "Little Bee'd". Leheküljelt leheküljele kandudes tunnen, kuidas sellest saab minu jaoks oluline teos stiili mõttes. Aga Couplandi puhul ongi hüsteeriline realism see, mis mulle tema juures meeldib. Ma sain lihtsalt sealt mingisuguse lükke, mis mind kõnetas. Ta ongi just stiililiselt mõjutanud, mitte niivõrd temaatiliselt.

Kes või mis Sind veel mõjutanud on?

Mulle meeldivad asjad, mis on katsetamisstaadiumis. Näiteks ma kuulan David Usheri muusikat, sest mulle meeldib, et tema tekstid on küll hästi kujundirohked, kuid neil otsene tähendus puudub. Nendes on pigem mingi piltide jada, mida enda jaoks silme ees visualiseerida. Sünesteetiline muusika. Võib-olla see on midagi sellist, mida ma püüan tekstiga saavutada. Ma ei tea, kas see tuleneb konkreetsetest eeskujudest. Pigem on see minu jaoks kaugel eesmärk ja on mõjutajaid, kellelt olen laenanud taktika või nende loomingu iseloomu, et luua

taolisi olukordi sõnades eesmärgiga jõuda sellele süneseetilisele efektile lähemale. Pigem on mul mõjutajate kogum. Nende segapudru – nopin igäühelt detaile.

Eelmisel aastal kirjutasid sa Sirbis raamatukogutuuri järelkajana väikese artikli "Muutumine kui distsipliini surm", kus kirjeldasid noorte postmodernistlikku kultuuritarbimist ja moodsat kirjutamist kui fragmentaarset ja hüplikku. Seda artiklit, mis on pisut manifestilaadne, on hiljem ka siin-seal tsiteeritud. Mulle endale tundub aga, et fragmentaarsus ja proosa lühidus oli juba 20 aastat tagasi noorte kirjanike puhul üsna tavaline (Sauter jt).

Tegelikult ei olnud see üldse manifest, see on absurd. Sirpi kirjutas veel n inimest oma raamatutuuri muljetest. Mu tekst oligi sellest, millistesse vestlustesse me inimestega sattusime. Ja ma tean, et sellest haarasid mingid inimesed kinni, nagu see oleks olnud minu kirjanduse manifesteerimine ja defineerimine. See on absurdne, ei viitsi sellest isegi rääkida. Mul paluti lihtsalt kirjutada muljetest, mis mulle jäid.

Arvestama peaks ka seda, et need inimesed, kes meid kuulama olid tulnud, olid minu vanaema vanused. Ja nende jaoks tähendab sõna "noor" hoopis midagi muud kui meie jaoks. Võime rääkida, et 20 aastat tagasi tehti ka selliseid asju, aga nende inimeste jaoks on minu vanus pluss 20 aastat ikka veel noor. Pensionäridele peab kuidagimoodi seletama, mingi

kontrasti peab looma. Ja kuna me vahetult enne olime oma tekste ette lugenud, siis saime seletada, miks meie tekstid on just niisugused. Kui vanemad inimesed sind kuulama tulevad, siis neil on oma ettekujutus sellest, millised tekstid on ja mida tullakse lugema. Loomulikult tekkisid neil küsimused, et oot-oot, mis see nüüd on. See oligi see, kuidas me kirjeldasime, miks meie tekstid tunduvad neile nii võõrad. Asjaolu, et artikkel võeti raamatutuuri kontekstist välja ja seda nimetati minu kirjandusmanifestiks, on "vahva".

Kas kirjandusklassika erutab Sind?

Valetaksin, kui ütleksin, et jah. Kuigi, kuna õpin Tallinna ülikoolis kirjandusteadust, satub seda minu kätte tihedamini kui tavaliselt. Kindlasti ei saaks ma erutavust või mitteerutavust lahterdada pelgalt selle järgi, kas teos kuulub kirjandusklassikasse või mitte. On kirjandusklassika teoseid, mis mind

väga erutavad, kuid üldisemalt vaadates ütleksin, et pigem ei.

Aga mis on hea kirjandus?

Mis on hea film? No ma ei tea, ma ei oska sellele vastata. See on nii tujupõhine. Kui ma olen suvel Saaremaal metsas, siis ma loen hoopis teisi asju kui siis, kui ma istun kuskil välisriigis metroos, kus miljon inimest lähevad minust kogu aeg risti-rästi mööda. See oleneb olukorrast. Ma ei saaks öelda, et üks kirjandus on parem kui teine kirjandus.

Samas, kas on olemas üldisemaid jooni?

Ma oskaks öelda välistamise teel. Näiteks raamatud, mille tekstis on tulnukad, ei räägi minuga ei Saaremaa metsas ega metroos. (*Naerab.*) Ülejäänud asjad... jah, see on selline vastus, mida öeldakse ja mida oodatakse, aga see on päris tõsi, et see oleneb täiesti olukorrast, oleneb sellest, kus ma olen, mis staadiumis ma olen. Ja kuna mul ei ole ei iseloomu ega pärisolemust, siis on see veel rohkem kõikuvam.

Kas sa oled tekstides kasutanud ka prototüüpe ja päriselus toimunud sündmusi?

Jaa, muidugi, hästi palju. Muidugi mitte sedasi, et siin on olukord ja Kati ja Pille ja siis ma vahetan Kati Jaaniks ja Pille kelleks iganes ja hakkam kirjutama. Mida ma pigem teen, on see, et võtan mõne üldolukorra, mis on näiteks kuu aja vältel tekkinud, eraldan sellest värvikamad hetked ja mõtlen välja, la kui sel hetkel oleks keegi oelnud

niimoodi, siis huvitav, kuidas see oleks edasi läinud. Ma kontsentreerin selle kuuajase asja pluss iseenda võimalikud olukorra edasiarendused kokku ja saan sellest fiktsionaalse olukorra, mille võiksin üles kirjutada.

Aga millised filmid sulle meeldivad? Kas filmide visuaalsus inspireerib sind kirjanduslikult?

Hästi seinast sein. Eks mu filmieelistuski põhineb sellel, keda parasjagu peegeldan. Näiteks Tarkovski "Stalker" meeldib mulle väga, see on hoopis teistmoodi asi, kui me tavaliselt vaatame. Vahepeal ma rääkisin, et see on mu lemmikfilm ja selles on hästi palju mulle filmi juures meeldivaid elemente. Täna on see minu jaoks väga oluline ja mulle meeldib selle filmi voog ja krüpteeringud, selle detailid ja tähendused, mida otsida.

Samas vaatasin mõnda aega tagasi sellist tavalist Ameerika armastusfilmi nagu "500 päeva armastust", mis oli ka PÖFFi avafilm. See oli hästi hüplik teos, kus oli küll lineaarne lugu, aga sa nägid väikseid momente nii minevikust, olevikust kui tulevikust ja see segunes hästi üheks looks kokku. Väga meeldis. Aga kui ma üritan sellel ja "Stalkeril" ühiseid

jooni leida, siis ei, neid ei ole olemas.

On filme, milles mulle väga meeldivad lihtsalt karakterid, kes on sinna loodud. Näiteks "Elizabethtownis" meeldis mulle väga see, kuidas peategelased olid loodud. Meeldib ka väga Hispaania ja Ladina-Ameerika kino. Nendes räägib minuga atmosfäär ja keskkond, kus filmi tegevus toimub. Teistmoodi voog. Prantsuse filmides meeldib mulle nende räige otsekohesus.

Mõnikord lähen aga vaatama selliseid filme nagu näiteks "Avatar", kus *storyline* on hästi halb – on hea ja kuri, kes saavad kokku ja võitlevad jne. Aga visuaalselt oli see film väga ilus... Kui lähed kinno otsima eskapismi, siis võiksid panna kõrvaklapid pähe ja see "teise" elamus on tõeliselt värskendav. Paljudes filmides on häid asju. "Mulholland Drive" jättis mulle väga sügava mulje ja kui kunagi kõik need head asjad kokku pandaks ja tehtaks hübriidfilm, siis ma tahaks seda väga näha, aga ma ei kujuta ette, kuidas see võimalik oleks.

Viimasel ajal on hakatud raamatuid reklaamima rohkem kui varem. Veebileheküljed, tele- ja välireklaamid, uhked esitluspeod seltskonnafotograafidega jne. Sinu raamatut reklaamiti samuti üsna palju. Kas sulle tundub, et

peaks ennast ja oma raamatut sel moel nähtavaks tegema?

Ma ei saa öelda, et mina oleksin reklaami teinud, see on ikkagi kirjastuse asi, nemad oma raha eest tegid reklaami. Minu raamatu kirjastas Eesti Päevaleht ja nad reklaamivad üsna palju. Näiteks ühe raamatu ilmudes oli Viru keskuses kuus korda seitsme meetrine gigantreklaam. Veel nad annavad välja "Eesti mälu", mille reklaamid on ka siin Tallinnas igal pool väljas. Ma arvan, et see oleneb väga kirjastuse müügitaktikast. Samas, minu kui täiesti tundmatu inimese puhul, kes otsustas midagi kaante vahele suruda, omab teadaandmine suuremat rolli kui teada-tuntud tegijate puhul. Kui Tõnu Õnnepalu kirjutab midagi, siis pole nii oluline seda reklaamida, inimesed teavad enam-vähem, mida oodata. Või Mihkel Raud, teda pole mõtet hakata reklaamima, ta lihtsalt teatab kuskil, et sai midagi valmis ja miljon inimest lähevad ja ostavad. Uue autori tutvustamine reklaamikanaleid pidi tundub aga väga vajalik samm – kes muidu oskaks tundmatult autorilt midagi lugeda?

Kuidas sa kaasaegset noort kirjandust, luulet-proosat hindad. Kas oled kursis?

Ma ei julge öelda, et ma olen kursis, aga hoian silma peal küll. Vaatan, lappan, loen. Kuna olen viimasel ajal olnud eemal, hüpanud ringi ja otsinud kohta ilmas, siis olen vahepeal kaotanud järje. Samas kui suhtlusringkonnas on palju neid, kes kirjutavad, siis nad ikka saadavad lugeda. Kuna praegu kirjutab väga palju inimesi ja raamatuid ilmub ju hästi

paljudelt erinevatelt noortelt autoritelt, siis ma ei julgeks öelda, et tervikpildiga kursis olen. Püüan silma peal hoida. Tean, et lähikuudel on ilmumas mõned päris huvitavad tekstid – ka Värske Rõhu kirjutajatelt. Nii et kevad toob uut värskust taas – hoidke silmad lahti.

Sa reisid palju ringi. Millised geograafilised paigad on sinu jaoks olulised ja miks?

Suure osa "Sigaretist", lausa üle poole, kirjutasin Islandil. Island on niisugune koht, mis on mulle oluline: väga meeldiv maa, väga meeldivad inimesed. Teine riik, mis mulle väga meeldib, on ehk Almodóvari mõjutusel Hispaania.

Olen seal tänaseks väga palju kordi käinud. Need kaks välisriiki on mind tänaseni kõige rohkem mõjutanud.

Kuidas läheb sinu ja Eia Uusi algatatud rühmitusel Purpurnust Org? Kas loodetud eesmärgid tuua kokku kirjutajad omavahel ning kirjutajad ja lugejad on pooleteise aasta jooksul täitunud?

Purpurnusta Oru autoreid kutsutakse ikka ja jälle erinevatele üritustele, koolidesse ning raamatukogudesse. Nii

hämmastav, kui see ka pole, teavad päris mitmed inimesed Purpurnusta Orgu või on sellest nimest kuulnud. Seeläbi oleme kirjutajaid ja lugejaid kindlasti üksteisele lähemale toonud. Mis aga puudutab meie aktiivsust ja pühendumust eesmärkide elluviimisel, siis Purpurnust Org pigem voogab ja vahel astub esile, kui püüab pidevalt pildil olla.

Kas tahaksid natuke ka oma uuest raamatust rääkida?

Selle uue raamatuga on nii, et olen sellega tegelenud ja praegu on mul blokk, seega ma ei tea, kuidas see blokk mind sealt välja lennutab. Äkki lennutab uude kohta, kus alustan üldse mingi muu asja kirjutamist ja lõpetan selle, mida ma praegu teen, ei tea millal. Mul on luukere valmis ja umbes alla poole kirjutatud. Ma tean, kuidas see edasi läheks ja mis hakkaks toimuma. Aga kas ja millal see mul valmis saab, ei tea. Pooleliolevas raamatus on kolm aspekti: fetišid, foobiad ja ühiskond tervikuna, kuidas see viib raamatu tegelasi fetišite ja foobiateni. Põhiprobleem ongi küsimus, kuidas tekivad inimesed, kellel on fetišid ja foobiad.

Praegu olen ma vaheküpsemisfaasis, kus tunnen, et peaks hoidma madalat profiili ja pigem on mu maailm hetkel selline, et proovin vaadata, mis mind edasi viib.

"Tartu rahutused"
Petrona Print, 2009

Tartu, Tartu, ütlesin ma omaette

Andra Teede

"Tartu rahutused" on jutukogu, mis seob kaksikümne üs Tartus elavat, elanud, sündinud, õppinud, armunud, realselt, vaimselt, mõtteliselt, tinglikult või ajalooliselt Tartuga seotud kirjanikku. See on paks ja meisterlikult koostatud teos, mis sisaldab nii ulmenovelle, ajaviitejutukesi, noorusea mälestusi, sotsiaalkriitikat, fantastilist realismi, filosoofiat, romantikat kui ka joomist ja hooramist. Teemasid on seinast sein. Ja ka poeetilisel tasandil või tõsiseltvõetavuses on kõikumisi seinast sein. Olenevalt lugeja maitselt saab ilmselt igaüks korduvalt kirjandusliku mõnutunde käes nurruda, aga ka ühte kuni mitut lugu täielikuks jamaks kutsuda ja vahele jätta.

Möödunud aasta lõpus ilmunud raamat on juba ühe auhinna pälvinud – Sven Vabarile määrati jutu "Musta lennuki kirik" eest

prestiižikas Tuglase novellipreemia, mida ta jagas teise "Tartu rahutuste" autori Mehis Heinsaarega. Heinsaart ei tunnustatud küll loo eest, mis käesoleva raamatu avab, kuid siiski pean ma kaht novellipreemia laureaati samade kaante vahel märkimisväärseks. Eriti kui meenutada, et 2010. aasta on Heinsaarele juba kolmas kord Tuglase auhind saada.

Mehis Heinsaare "Kõhkleja Bernard" on väga hea raamatut avav jutt. Nentiva, isegi uimerdava stiiliga lugu, mis annaks nagu kätte terve kogumiku rütmi, jutustab Supilinna elanikust Bernardist, kes on ilmselt üks mõttetumaid inimesi planeedil. Aga ega see tähenda, et tal mõtteid ei oleks, kodust välja minnes tuleb Bernardil meelde nii palju vajalikke asjatoimetusi nagu *ühe töötü rätsepaga hiljuti toimunud*

maavärina üle vestlemine (lk 11) ja käik zooloogiamuuseumisse või Zavoodis kohvi joomine, et tema vaene keha ei saa midagi parata ning hakkab viljastatud munaraku kombel poolduma. Nii juhtubki, et mõne lühikese tunni pärast on Tartu linn täis mitu ühikut liiga paljusid Bernardeid, kes igal tänavanurgal jälle tahtejuetuse käes vaeveldes kaheks peavad hargnema. Üks tahab ühele, teine teisele poole ja kuigi valik kahe suuna vahel on täiesti ebaoluline, ei suuda Bernard seda siiski teha. See mitte millegi otsustamine toob mõttesse Jürgen Rooste ühe luule-mina nimetusega *härja tahtejuetu pask*¹, ainult selle vahega, et kui Rooste kangelasel siiski *papp lippab*, on "Tartu rahutuste" tegelaste refrääniks ikka ja jälle vaesus.

Kehvad olud korduvad "Tartu rahutustes" ja kindlasti ka Tartu linnas endas tõesti tihti. Ja see vaesus on selline hea ja turvaline sümbol, seda kirjutatakse nostalgia ja rahutundega ja tavaliselt ei käi selle kirjelduse juurde kordagi küsimus, kuidas vaesust minetada ja papp lippama saada. Tudengite ja boheemide seas on ikka hinnas see, kes suudab poolest tassist mannast ja kolmest munast õhtusöögi viiele valmistada, mitte tegelane, kes tööle läheb ja karbonaadi koju toob. "Tartu rahutuste" puhul viib vaesusest kirjutamise kindlasti kõige sügavamale Sven Vabar oma asotsiaalide tegemistest rääkivas tekstis. Tuglase žüriil oli õigus, "Musta lennuki kirik" on ehk kõige novellilikum lugu siin raamatus, ja kindlasti ka üks nauditavamaid. Minategelane hakkab subkultuuri imbumise meetodil uurima Raadi lennuväljal eluneva kogukonna põhjakihi suurt saladust. *Sorisin prügikastides, et juurde saada iseloomulikku prügikastihaisu. Panin autentsuse mõttes tinagi, kuigi odekolonni just ei joonud* (lk 16), kirjeldatakse parmuks saamise rasket protsessi.

Tinglikult võiks seda võrrelda ka teistsuguse sisseimbumisega, sellega, kuidas võõrad, mujalt tulnud inimesed tartlaseks saavad. Loomulikult ei eelda see alati prügikastides sorimist, aga mingeid jõu- ja ilunumbreid küll. Anna-Maria Penu jutt "Marju Lauristin" näitab läbi ülikooli pürgija hirmunud silmade seda püüdlust. Tahetakse saada ülikooli, et

saada tartlaseks, et üles leida müstiline "see", mida kõik kiidavad: *Püüan Tartut aukartlikult puudutada, teda uurida, temas elada. /.../ Mu klassikaaslased ja mina muidugi ka, kes ma pole Tartu erilisusest küll kunagi aru saanud, kuid usun sellegipoolest surmkindlalt, et Tartus leidub miski, mida Tallinnas pole* (lk 177), uitmõtleb Penu.

Tõesti, "miski" peab siin ju olema, lihtsalt peab. Me ei loeks ja kirjutaks muidu sellest linnast, ei loobiks poeetilisi kujundeid nagu *ümberringi irvitab Tartu tuhandest räästast* (lk 195) või pateetilisi mõtteid nagu *isegi pasatskid ja paadialused käivad siin ringi, kreekakeelsed raamatud kaenla all ja Haydni sonaadid pakiraamil...* (lk 170, autor Leelo Tungal). Võime seda miskit nimetada Vaimuks või milleks iganes, aga nimetama teda peab. "Tartu rahutuste" autoritest on Vaimule keskendunud kõige enam Epp Petrone loos "Sookoll", aga läbi kumab see peaaegu et kõigist tekstidest. Üks olustikukirjelduselt tugevamaid autoreid, Katrin Ruus, tabab oma loos "Rottmehed ja Tartu varesed" seda Vaimu korduvalt. Ruus pühendab oma jutu terve esimese lehekülje väga tartulikult uneleva uimase oleku täpseks väljajoonistamiseks, aga ütleb siiski teksti kui tervikuga vähe. Me saame teada, et kangelannal on *sisuliselt* armuke, aga nagu ei ole ka, et tema maja kõigi akende ees seisavad kivimüürid ja et talle meeldivad moosipirukad.

Kõik "Tartu rahutuste" autorid kirjeldavad ühest punktist teise minekut. Minnakse Karlovast linna äärde lennuväljale, kodust elektrifirma esindusse, rongi või bussiga teistest linnadest meie raamatu kangelasse, filosoofialoengusse. Kirjanduse maja aiale saapapaela siduma, veinipoodi varusid täiendama, mööda tuttavat kodutänavat lapse juurde ja igale poole mujale. Minnakse hästi konkreetselt ühest punktist teise ja autorid on nagu ühe vitsaga löödud kirjeldamaks seda, kuhu nad lähevad, jättes enamjaolt sündmused, mis selle käiguga kaasas käivad, teisejärguliseks.

Inglise keeles on selline väljend nagu *namedropping*, mis üldjuhul tähendab kuulsate inimeste nimede töötamist oma

¹ Jürgen Rooste, "Tavaline Eesti idioot". Jt. 2008. lk 9.

jutu sisse, aga "Tartu rahutuste" puhul kehtib see sõna just kohanimede puhul. Autorid loobivad mõnuga tänavate, baaride, kogunemispunktide nimesid. Nende jaoks paistab olema ülioluline, et jalutatakse just nimelt mööda Kroonuaia, mitte Laia tänavat, või et istutakse just Keskraamatukogu, mitte Ülikooli raamatukogu kohvikus. Selle taustal on tore, kuidas Piret Bristol loob oma novellile "Tartu naised" alguspaiga: *Narva mäe kohvikule oli kokkuhoiu mõttes jäetud nimi panemata ja ukse kohal ilutsesid kulunud tähed "K O H V I K"* (lk 39). Ning samas, kui sellel kohvikul oleks nimi olnud, saaksime ka meie selle kindlasti teada.

Dagmar Lambi lühijutt "Reeglid" on üks selle kogumiku kõige *namedroppivamaid*, nimeliselt ja väga peenelt mainitakse ära Annelinn, Rüütli alkoholipood, Raekoja platsi purskkaev, Pirogovi plats, baarid Pool Kuus ja Beer Colours Place, Kaarsild, Treffneri kuhu, botaanikaaed ja Jaani kirik. Neist kohtadest läbi tuhesedes joovad kaks tegelast ära natuke üle pudeli veini ja räägivad omavahelistest suhetest. Autor saab sellest nimede üleküllusest isegi aru: "*See meie reeglituur on nagu pakettreis... "Tartu turisti silmade läbi" või midagi taolist," naerab Toomas* (lk 103). Samas, tehakse küll pakettreis, aga nii Lambi kui mitme teise autori puhul ei näe ma siiski peale kohanimede maniakaalse loopimise ühtki reaalselt põhjust, miks tegevus saab toimuda just ja ainult Tartus. Blogija nimega Tavainimene kirjutab jutukogu arvustades: *Marta Karu "Supilinna tüdruk" oleks võinud sama palju "Pelgulinna tüdruk" olla.*² Ja Tavainimesel on õigus, kohati ei ole tuhat korda vastandatud Tallinnal ja Tartul mitte mingisugust vahet, inimesed ja nende saatused jäävad ikka samaks.

Tegelikult võib küsimuse püstitada ka teistpidi – kas inimene, kes ei ole mitte kunagi Tartust kuulnud või seda näinud, saab üldse sellest raamatust midagi? Ma ei oska sellele vastata, sest mina olen end juba kolm aastat kohalikuks kutsunud, aga paiguti tundub teost lugedes küll, et kirjanikud kipuvad natuke laisaks või ülbeks – ei viitsi kõiki pilte peensusteni välja joonistada, sest nagunii kõik teavad ju, milline see Tartu on.

Kui alustasin vaesuse ja *tahtejõuetu pasaga*, siis ei taha ma siiski ära unustada ka neid väheseid positiivseid kangelasi, keda "Tartu rahutused" endas peidab. Sotsiaalsed kohusetunned kannavad endas nii Marta Karu "Karlova tüdruk" kui Põim Kama "Ulata oma käsi". Samuti peab olema teatud sihikindlus nii Kärt Hellermaa loos Michael Jacksoni ära võrgutanud tudengil kui ka Meelis Friedenthali foobiate käes piinleval teadlasel.

Nii keelelt, sisult kui karakterite poolest on kogumiku üks tugevamaid novelle Urmas Vadi "Tartu surm". Nagu mitmed teised autorid, on Vadi kirjutanud riikatest napsitavatest kohalikest kultuuritegelastest, kellele meeldib raamatukogu kohvikus või Kirjanduse maja krüptis koos käia, aga Vadi loo tõstab teistest esile see, kuidas peategelane ise on tahtejõuga, asjalik ja mõistlik. Tema vastandumine kirjanik E-ga, kes oli väidetavalt *mõlakas, petis, litapoeg, sitapea, alt ära hüppaja, selja tagant noalööja, joodik, ülekaaluline, sigatseja, nikunäljane, noori tüdrukuid tagaajav, halvasti riidetuv, seltskonnas mõliseja, kodus kakleja, enesetapja, teistepiinaja, liiderdaja, oigaja, enesehaletseja, segane, haige, vastik tõbras ja reetur* (lk 214), on humoorikas ja stiilne. Ning stseen, kus minategelane E-le ärateenitud keretäie annab, jääb ilmselt kõige toredamaks terve raamatu jooksul.

Ma ei hakka võrdlema autorite Tartu-pilte, sest siis jääksingi seda tegema. "Tartu rahutusi" tuleks lugeda aeglaselt ja loohaaval, kuna muidu ähvardab oht sellesse kõigesse uppuda. 21 kirjanikku joonistavad kõik seda linna natuke erinevalt, aga üldjoontes ühtemoodi. Räägitakse peaaegu kõigist Tartu külgedest, aga puutumatuks jäetakse selle linna väiksus ja suletus. Ma arvan, selle pärast, et Tartusse mattunult ei tundugi ta nii väike, kuna maailma suurus ei paista tema alt välja. Ehk näeb neid suletud ühiskonna eripärasid – sessi ajal raamatukogus levivat kõhugrippi ja innaajal kultuurirahva seas liikuvaid suhuhaigusi või igasugust onupojatsemist – ainult võõras pilk. Aga võõrastele neid ju ei näidata ja omad nendest ei räägi. See on nagu Kunksmoori saar, mille kohta uppunud meremees küsis: "*Kuidas sa*

² <http://ignorabo.wordpress.com/2009/12/16/tartu-rahutused/>

suudad siin maailmast nii äratõugatuna elada?" "Sa küsid rumalasti," vastas Kunksmoor. "Siin on minu kodu. Ma ei suudaks elada seal maailmas oma kodust äratõugatuna."³

"Tartu rahutused" paneb mõtlema, kas me viitsiksime lugeda selliseid ühiskogusid, mille pealkirjas on mõni teine pärisnimi kui Tartu. Praegusaegsel elulookirjanduse perioodil ei oleks ju mõeldamatu, et mõni projektijuht telliks 21-lt autorilt lugusid mõne ikoonilise muusiku või poliitiku kohta. Idee punaste kaantega teosest "Savisaare rahutused" paneb küll õlgu väristama, aga samas oleks see autorite õigel valikul värskendav teos. Kui me saaksime rääkida objektiivse vaatleja poolt valitud 21-st objektiivsest kirjanikust, saaks võib-olla nii mõndagi poliitikamaailmas paljude jaoks selgemaks. Ja siiski ihalen ma objektiivsust säärase drastilisema näite puhul, aga ei ole veel maininud seda, kuidas igasugune objektiivsus puudub teoses "Tartu rahutused". Kõik autorid on Tartu vastu helged ja kiitvad. Tartu saab selles raamatus müstiliseks, muinasjutuliseks, kauniks, kalliks paigaks, ja see on okei, sest me ju mõtlemegi Tartust seda. Tartu, meie kiidetud ja kummardatud Tartu, ongi nunnu ja hea ja müstiline. Mitte keegi siin raamatus ei kirjuta, et Tartu võib olla ka äärmiselt vaenulik, eriti võõraste vastu, kõle, totter, mõtetu joodikute, skinnide, külakuulsuste ja ennasttäis tudenginolkide kants. Samal ajal kui meil oleks nii paljude autoritega teos mõne poliitiku kohta – olgu see siis kasvõi tuhat korda positiivsema kuvandiga tegelane kui on Savisaar – ikka tekitaks ebausku selline eranditu ja mõõdutundetud kiitmine. Aga lõpuks on ju isegi poliitikud lihtsalt mehed meeste seas, täpselt nagu Tartu on väikelinn väikelinnade seas. Mitte miski siin ilmas ei ole ainult hea ja mitte keegi ainult halb.

Ma ei taha väita, et kirjandusajaloo jooksul ei ole kunagi Tartu kohta kurjasti öeldud, aga mulle tundub, et need halvustajad on pigem negatiivsed tegelased, pühaduseteotajad. Toetan end tsitaadiga: *Iga Sõle tänaval sündinud Tallinna mõlakas oskab suust tatti välja ajada ja öelda, et Tartu on persekukkunud kolgas. [...] Tunnen end*

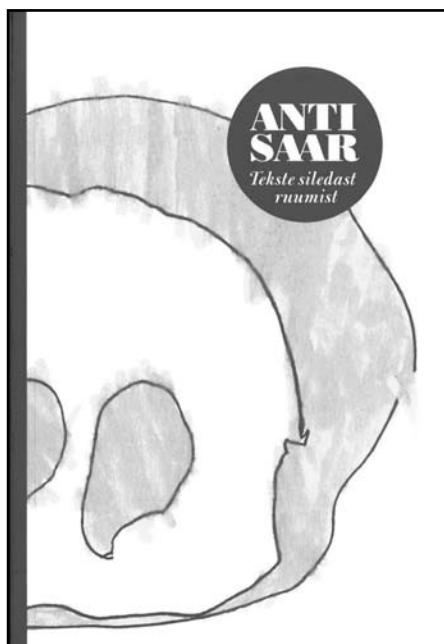
siin turvaliselt ja ärapeidetuna.⁴ Võti võib siinkohal olla selles, et need, kes ei tunne Tartu vastu seda kuulsat sooja poolehoidu, ei tunne tema vastu üldse midagi ja seega ei kirjuta sääraseid inimesed eales selle linna kohta ei novelle, jutustusi ega mälestusi. Küll aga püüavad Tartut armastavate inimeste kõrvad kinni kõik kurjad sõnad ja kirjutavad siis nende ütlejad tatti ajavateks idiootideks, kes ei tea, millest nad räägivad.

Kindlasti tahavad "Tartu rahutusi" lugeda tartlased ja kõik, kes on kunagi Tartust elanud, õppinud või siia põgenenud. Ma olen ikka mõelnud, et inimesele meeldib kõige rohkem kuulda, kuidas temast endast räägitakse, saada teada, kuidas teda ennast kirjeldatakse, no ja seda eelkõige kiitvas toonis. Meenutagem kasvõi Petrone Prindi ühe varasema teose "Minu Eesti" edulugu, mida on üpris lühikese ajaga ligi kümme tuhat eksemplari müüdnud. Aga ma arvan, et kõige rohkem on seda kogumikku tarvis just pigem ennetaval kui nostalgitseval või ennastimetleval põhjusel.

Tartusse on tegelikult väga raske tulla, kõik teavad, et võõral rebasel, eriti veel tallinlasest (loe: ärahellitatud tobus) rebasel läheb tükk aega, enne kui selle kummaliste reeglitega linnakese rütmidesse ja seltskondadesse pääsetakse. Olen minagi eksinud näoga uustulnukaid lohutanud, et oota, sa oled siin ainult ühe semestri olnud, sa ei saagi veel Tartust aru saada. Ja sellisel juhul olekski ju kõige targem niisama kõhutunde järgi rebimise asemel kõigepealt "Tartu rahutused" ette võtta. Lugeda, vaadelda, kasvõi raamat kotis neidsamu kirjutatud radu läbida. Jutukogu järgi orienteerumine on kindlasti isiklikum ja autentsem ükskõik kui heast turistiraamatust, maakaardist või jalutaja teejuhust. Sest ükski neist eelnimetatuist ei anna sulle emotsionaalset, aastakümnetesse ja ulmemaastikele laiuvat vaadet. Ükski eelnimetatuist ei oska öelda nii ilusti nagu "Tartu rahutuste" vastupidise nimiloo "Tartu rahu" autor Tiit Aleksejev: *Hallid varjud olid katused. Sädelevad punktid olid tähed. Must joon oli Emajõgi. Tartu, Tartu, ütlesin ma omaette, ja seda öeldes ei öelnud ma midagi* (lk 269).

³ Aino Pervik, "Kunksmoor". Tiritamm, 2001, lk 16.

⁴ Chaneldior, "Kontrolli alt väljas". Ji, 2008, lk 75.

Anti Saar
"Tekste siledast ruumist"
Eesti Keele Sihtasutus, 2009

Kuidas kirjutab kera, sinise pastakaga

Liisi Rünkla

Õeldavasti kahe rea vahele kirjutamine ei tee seda täis, vaid tekitab kaks (neli, kaheksa, kuusteist...) uut vaba reavahet. Nii et tegelikult ei täida sa kirjutades pinda ega tühjenda seda ka tühjusest, vaid kirjutad seda geomeetrilises progressioonis pidevalt juurde. [...] Õeldes midagi mis tahes asjast, tekitad sa ütlemata jäetu näol öeldu ümber nii tohutu

puuduse, et öeldu ise on selle kõrval kõomes.¹ Niisiis, mida iganes siin nüüd ütlen, on tahestahtmata imevähe kõige selle kõrval, mis jääb ütlemata. Kõige selle kõrval, mille ütlematajäämise see põgus ütlemine siin nüüd tajutavaks teeb. Olgu siis nii. Taolised juba kord on ütlemise tingimused. Ja tagasitee on teadagi ära lõigatud tolle vaikuse murdmise

¹ Nõnda juhatatakse, kuidas kirjutada kera sisetöös "Kuidas kirjutada kera" (lk 56). Aga see viide siin on lugeja eksitamiseks, et võiksid viivuks uskuma jääda, et loed retsensiooni, taolist kaunist viisakat analüüsi, mis kõneleb teise teksti kohta, vahendab, viitab ja selgitab. Jäid uskuma? Tore! Sest viivuks see tõesti nii ongi: Anti Saare "Tekste siledast ruumist" sisaldab kümnet lühijuttu, mis on jaotatud välitöödeks (neli), sisetöödeks (kolm) ja mälutöödeks (kolm) ja paigutatud vaheldumisi. Mõlemast servast hoiavad raamatut koos ulatuslikud välitööd ("Metroskoop" ja "Pärnu random"), justkui motiveerimatult uitava pilgu justkui juhuslikest tähelepanekutest Pariisi metros ja Pärnu rannal. Keskmiseks sisetööks on mõneti integraalne tekst "Kuidas kirjutada kera", millest mõlemas suunas hargnevad kirjeldused mitmesugustest pindadest, mis samuti *absoluutselt rabadad* nagu kera pind.

faktiga. Niisiis tuleb sõnade seas kuidagi toime tulla, tuleb täpsustada, selgitada, lisada, aina iseendale vahele segada².

Tulemusele ei tohiks mõelda. Võib saada liig motiveeritud, võib jääda ootama tõde või ilu või mõistmist. Ja oodates unustada unustada. Aga unustada tuleb. Tuleb kaotada mitte aega, vaid aeg, kogu aeg. Ja seejuures mitte kuidagi dramaatiliselt. Heitmata meelt, heitmata keeltki. Kes kirjutab fraktalid kolmandal viisil³ nagu Saar, kaotab aja kergelt, ja pääseb niisama kergelt aega tagasi. On, jah, sulitemp, sedasi elada mängeldes läbi eksistentsialisti traagilist intuitsiooni. Ja samas kõnelda end ühtaegu vastutavaks ja vastutusest vabaks, tunnistades avalalt, et kirjandus nimelt sulitemp ongi.

On need tekstid siledast ruumist siis pealiskaudsed, tõsiste probleemide suhtes diletantlikult tembutavad, on need siis pinnapealsed? Võimatu. Loopealsed on nad küll, ajuti ehk lausa loopealsel, vaatavad õitsvate taimedega tõtt. Ent pinnapealsed nad olla ei saa. Need tekstid on pinna sees⁴. Ja seejuures siiski pinnalised. Kuivõrd tähendus teatavasti on pinnaefekt⁵. Kuivõrd kirjelduse aines on alati pind. *Kui kaevata maasse auk, raiuda pooleks puupakk või teha sälk inimese ihusse, ilmub alati vaid uurde-, raie- või lõikepind – ei mingeid seesmusi* (lk 92). Niisiis, jutud sisetundest või sissevõetud olekust või seestumisest (millelaolisi siin ei leidu) osutuvad ilmselt

vältimatult keelelisteks eksitusteks. Kellelgi ei ole sisemust. Või siis et kellegi sisemust ei ole kellelegi teisele (ega esimeselegi) kuidagi tabatav. Ka sälkude lõikamisest vähem vägivaldsete eneseavamismeetodite puhul avanevad ikkagi ju pinnad – silmapinnad, keelepinnad, meelepinnad, hingepinnad⁶.

Siit täheldub, et nende kümne lühijutu seas tegelevad välitööde kõrval (tähelepanekud metroos, loopealsel, tänavanurgal, rannal) pindadega ka sisetööd (otsatu mäng koeraga, ühtaegu kera ja kohviku kirjutamine, võõra sisenemine aknaga ruumi) ja õigupoolest ka mälutööd (juurdlused jubamõeldu, telefoninumbri, laulmise puhul). Et kõik, mis meenuda võib, on alati juba pind.

Vististi sarnaneb iga tegelik pind kerale selles, et on absoluutselt rabe. Intriigi mõttes kõneldakse ka kera pinnalaotusest, ent samas tunnistatakse kohe, et kuitahes väikesest sfäärifragmendist, ühestki krobelistest pinnast ei jää midagi järele, kui proovida seda laotada teisele, siledale (küll alati ehk omal viisil krobelsele) pinnale, alati juba *mureneb musttuhande kiirega päikeseks* (lk 48). Või siis jääb päevalil.

Õeldavasti võib absoluutselt rabe pind seejuures laotuda jooneks. Kuigi (või siis just seetõttu, et) joon ei laotu, iga nähtav joon on alati juba pind, võib õeldavasti ometi (või siis nimelt) kirjutuse sile pind naksatusega paberist lahti lõikuda, koolduda

² Ajuti võib ju ka joone alla laskuda, et vahelesegu nii väga ei segaks. Ei pea kogu tekst olema nii otsata krobeline, nii otsata kõver. Võib katsuda olla ülalpool siledam. Tõsi, ka joone alla ei tohi jääda kuigi kauaks – võib juhtuda, et ei pääsegi enam tagasi üles. Liiga kauaks siia alla jäädes võib hakata uskuma, et seal ülal võetakse sõna kuidagi teisiti, näiteks kõhklemata, et ehk on tekst seal ülal kuidagi selgem ja sirgjoonelisem, ehk lausa tee ja tõde. Võib ununeda, et elus tekst ei ole krobeline mitte üksnes neis lõikeavades, mille kaudu joone alla valgub, vaid on krobeline igas oma viivus, rohkem-vähem nähtavasti. Ja kuidas see krobelisus seostub siledusega, peab veel selguma. Või selguma, et üheselt ei selgugi. Et juhtubki nii, et *siis on kõik su sõnad teineteise vastu välja vahetatavad* (lk 56).

³ Mitte kui teadlane, kes orienteerub tulemusele, trotsides sõna murenevat mängu, mis ta arutlust tahes-tahtmata murendab, või filosoof, kes kompromisse põlates üritab sõna murdlainet ületamise asemel siledaks sõita, vaid kui kunstnik, kes murrab sõna.

⁴ *Et pinda jääks jälg, peab aset leidma torge, kriimustus, söövitus, imendumine või nakkumine. Pastakakiri imendub paberisse. Ma ei kirjuta pinnale, vaid pinna sisse* (lk 92).

⁵ Deleuze via Saar

⁶ Või kuidas nimetada selgemini neid silmitsemisel, kõnelemisel, meeldimisel, hingamisel avanevaid tõelusi? On meil siis miskit üldse-mitte-lüürilist, miskit pragmaatilist konkreetset elusa kestva ja kestava eneseloome nimetamiseks? Mõni valem? Mõni võrrand? Võrratus?

kokku kirjutaja-lugeja ümber, moodustada kera või loopealse või muu ajutise eluruumi. Õeldavasti, jah.

Pime usk võib eksitada, aga ei pruugi (lk 8). Saare tekst on fraktal, õeldavasti, nähtavasti, loetavasti, kogetavasti, tõesti. On *lõplik maht, mis piirab lõpmatusele lähenevat pinda* (lk 51). Ütleb, et *temas on rohkem kui joon, kuid ta ei suuda kehtestada pinda* (lk 51) ja mõistagi, petab. Kehtestab pinna. Viimase piltseleks tõestuseks on näiteks sinse olemasolu (pigem küll vajumisolu, ent siiski, siiski!), ei ole siinsel kirjutusel ühtki muud pinda, millele toetuda, millel ekselda, ei ole siinses ühtki sõna, mis pärineks kuskilt väljastpoolt või seest. Kõik sinne toimub nende kümne lühijutu pinnal, kirjutatan nende ridade vahele.⁷

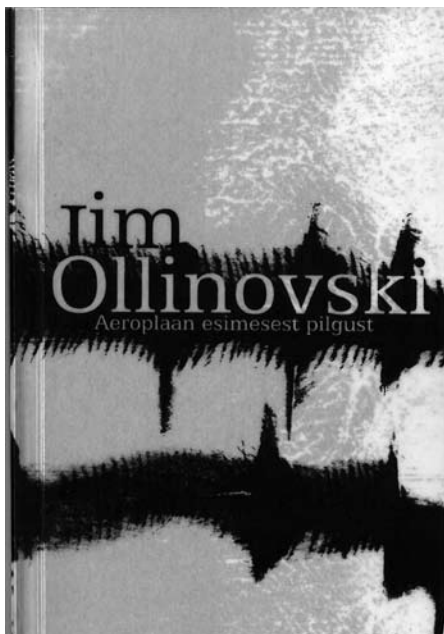
Kirjutatan pinda juurde, ei muud. Ja kui tõesti on sel kirjutamisel miski taotlus, siis ehk, jah, teesklen, teostan siin toda nii ehmatavalt, pahandavalt mõjuvat olematuse teesklust (mis kolmanda sisetöö jutustajat rabab akna kujul⁸). Katsun kirjutada pingsalt läbipaistvat pinda, mille läbi võiks püsida tajutat üks teine, veelgi pingsam läbipaistvus.

Kuivõrd nimelt pingsalt läbipaistvad need Saare tekstid ongi. Ja see läbipaistvus näikse teostuvat kummatigi just tos kahtlases menetluses, et kirjutada muuhulgas ikka ka kirjutamist. Nimelt pidev tähelepanu sõna tingimatul tinglikkusel lubab sel sõnal päriselt läbi paista. Jääks Saar seejuures kirjutama ainuüksi kirjutamist, kuurduks ta tekst filosoofi otsatu spiraali kombel iseendasse ja me ei saaks tost kunagi teada. Väga rõõmustav, et seda ei juhtu. Laskugu Saar kuitahes madalale joonealustesse, tõmbugu sulgudesse, keerutagu, koostagu nimekirju muutlike printsiipide alusel, valetagu heauskse lugeja kõrvaldama, ikka ta naaseb ja jätkab juttu. Kirjutab kirjutamise kõrval ka kera ja kohvikut, sadamist, kasvamist, rohetamist, nihkumist, kõhklemist, laulmist, meelde tulemist, naeru ja muud.

Ja sõna on selge ja paistab läbi. Ja läbi sõna paistab kevadet Pariisi metrooski, paistab merd ja suvitamise igavest igavust, paistab sooja vihma, härjasilmaõisi ja arujumikaid ja vähemalt üks *külma mailane*, paistab võrratult tõetruul viisil, kuidas elunetakse kirjutamise joonel või laulu kestuses, kuidas kergeteisel on elulootust ka elulootuses. Paistab. Ja raamat ise kiusab lugejat hoopis vähem kui sinne. On tundlikult õnnelik tekst. Liigutab.

⁷ Siin on täpselt markeeritud mitu tänuiliku otseviidet Saare tekstidele. Nende viisakas rõhutamine kaldkirja abil mõistagi petab. Kuivõrd tegelikult ei leidu siin ainsatki mitte-tsaati, ainsatki algupärasat mõtet, kuivõrd retsenseerija panus kirjutuse kujunemises on tühine, kuivõrd siin ei leidu ühtki mõttekatket, ühtki sõna, saati siis hinnangut või arusaamist, mis juba ei elaks neis Saare tekstides. Mil on tsaatid markeeritud, mil mitte, kujuneb siin küllaltki meelevaldselt (mõni meeldimine on niivõrd ehe, nii iseenesestmõistetav – elik võib-olla siis substantsiaalne –, et markeerimine mõjuks vägivallana, no ei tohi!). Taoline menetlus põhjustab otseselt sinse kirjutuse viibimisest vajumisolus nende tekstide pinnal. Põhjeneb võib-olla mõningal määral kreedoga (*Kas pole see kirjutaja, kes julgustab vargusele, julgustab loobuma ortograafia täpsustamisest - tsaatide üksühuse kontrollist - et teha võimatuks iseenese vangistumine tähistatavana järelkirjutajate tekstides; et libiseda ära ülekirjutajate sule alt... et need, kes saavad käima tema järel, ei saaks nārīma tähti tema poolt kirja pandus - et nad seestuma ei saaks tema varjunime susinas, vaid - temas eneses. /.../ Võtke mu mõtted ja jätke nimi - et neid üle(s) kirjutades igati teist saaks üle kirjutama mitte mind, vaid iseend. Et minu varjugi (nime) poleks teie kirjutamises - et seal oleksin mina ise! Kõigis teis ja ei üheski.*), sõnastatud väljal 1.3.1 Saare bakalaureusetöös "Tähesadu. Preikonograafilise intuitsiooni võimalikkus" (Tartu, 2005), mida siinkirjutaja juhtunud lugema korduvalt, paraku. Või siis ei põhjendu ja kukub põhjendatult läbi, kukub lugeja ühest kõrvast sisse ning haakumatuna teisest välja.

⁸ *Avause, nagu kompamisi kindlaks tegin, täits ebaloomulik konstruksioon ristist ning selle kaenlaid sisustavast olematuse simulatsioonist tahke läbipaistvuse näota näol. Olin rabatud: võib ju sageli kahtlustada nii- või teistsuguse olemise teesklust – olematuse teesklust, mida tunnistasin nüüd, oli aga minu jaoks midagi kogemuslikult – jah, ka moraalselt – täiesti võõrast. See ehmatas, pahandas mind* (lk 73).

Jim Ollinovski
"Aeroplaan esimesest pilgust"
Pilgrim, 2009

Lend kuule

Tõnis Parksepp

Ei ole midagi teha, et Jim Ollinovski jääb alati nooreks, ent katkestus, mistõttu ta ise pole oma luulekogude koostaja, ei tohiks tõusta temast rääkides esmaseks jututeemaks. Alustada tuleks antud valikkogu koostaja ja saatesõna autori Mart Velskri eeskujul lootusest, et Ollinovski luhtunud võimaluste kõrval sai ka midagi tekstuaalselt teoks.

Ollinovski luuletee raskuspunkt jääb 1980ndate lõpu ning 1990ndate alguse kultuurilisse murrangusse. Võiks öelda, et just siis eostati tänapäevane luule, mida kannab individuaalsuse ja iseolemise vaim. Luule ei üritagi rääkida massidega, vaid peab hoopis

kultuuriga isekeskis vaoshoitud dialoogi. Kes juhtuvad sellele peale sattuma, on õnnelikud, teistele jääb see võõraks võbeluseks.

Ollinovski sobimine sellesse skeemi on küll küsitav, kuid raamatu esitlusel Janek Kraavi tehtud viide Hasso Krulli manifestile "Väikese kirjanduse poolt" on üsnagi sobilik. Nimelt loob antud luulekogu Ollinovskist eraldihoidva (väikese kirjanduse) poeedi pildi olenemata asjaolust, et paljude jaoks on ta suureks eeskujuks.

Tema esmase populaarsuse juured võivad tõesti võrsuda tekste saatvast noore

inimese melanhoolest eluvaatest, aga tema luulepärandi tegelik väärtuskese asub siiski mujal. Viipeks sinnapoole oleks Ollinovski oskus mängida kultuuriliste taustadega (antiikmütoloogiad, Freud, Baudelaire, Lorca, Viiding, Malin jt), julgus kombata luule piire (luuletus "Geomeetiline", lk 60) ja võime olla keelilise kompaktsuse juures värskendavalt nõtk: *su huultekaevikust / loobivad sõnagranaate / keelepartisanid* (lk 89).

Luulekogu ülesehituski loob Ollinovski mõistmiseks korraliku pinnase. Kui kohelelt pärast autori surma koostatud Jim Ollinovski "Luuletused" (1994) jättis mõneti diletantliku tekstide üksteise otsa lükkimise mulje¹, siis antud valikkogu on tasakaalukalt komponeeritud, nii et autoril on lihtsalt rohkem ruumi rääkimiseks. Tuleb temaga vaid kaasa lennata.

Kuna Ollinovski luulepärand on lühikese loomeperioodi kiuste üsnagi üüratu (ligi 600 luuletust), siis võib arvata, et ühtlast taset säärase suure produktiooni puhul on raske hoida. Antud valikkogu on taseme silumisega edukalt hakkama saanud. Kuigi ka siin esineb mõningaid kõikumisi, on autor, nagu ütleb Priit Simson², justkui vanemaks saanud: *mu sillad on põletatud / mu teed käivad kõikjal minu eest /--/ tunnen, et olen juba väga vana mees / astun eest / ydiviidingud ja majandusteaduskonna noored / mõnikord annavad mulle veel kätt* (lk 131). Ja kui Üdi vaatas peeglisse / vahetas ilmet / sellega läks³, siis Ollinovski kirjutab: *vaatan peeglisse / peegel vaatab vastu / pööran selja / tema pöörab ka / naeran hääletult / ega vaata peegli poole / aga tema naerab häälega / justkui naeraks ma /--/ ei ma ei tohi / lasta ennast välja naerda /--/ raske asjaga / löön peegli puruks / igast killust / astub välja / väike mina* (lk 48). Väike (üdililik) mässumeelsus annab tõuke tema luule killustumiseks.

Ollinovski puhul ei maksakski rääkida ühesuunalisest autorist, vaid ikka mitmepalgelisest katsetajast. Tema väiketäheline, kirjavahemärkida, y-d kasutav

luulekõne on kantud sõnamängudest, mis kohati annavad edasi lausa sürrealistlikke pilte: *Sigi mund / ja karga karu / liimi liim ja laula kurg / olgu ilmas palju valu /--/ tuulest luua vihmakalu / siiaaani pyydvat täid /--/ kohmetunud kalasupp / metsik konnakrooks / tuulde toetuv vorstijupp / ohtralt jõudu väärrib* (lk 152). Teisalt esineb ka impressionismi kalduvaid kirjeldusi, muljepilte: *vaikselt sahisev raadio / tiksuv kell / tilk / tilkuv kraan / põlev lamp / taburet / kuskohas ta peidab ennast, / luuletus?* (lk 40) Asjad kuhjuvad, aga luuletus jääb kadunuks. Sarnase meetodiga teine luuletus kasvabki astenduse abil asjade tuumani: *räämas lampide all rāpaste tekkide all / voodite all lae all / tubades / majades / õuedes / puudun ma juba eos* (lk 51). Olemise puudulikkus algab idu tasandilt.

Luuletaja tajub maailma kasvamisest enda ümber, kuid iivelduseni see ei vii, see jääb tõdemuslikule pinnale: *hei eksistentsialistid / soovite ehk me uksi lumest välja kaevata / tuua me kellanupud välja päikese paitada / tahate ehk et me tuleks / teiega ühes läbi sulava lume /--/ me tuleme teiega* (lk 21). Ollinovskil mitmel pool korduv motiiv – lumi – heidab valgust olemisele ja elule: *sirutage käsi vastu ta silmi / sellal kui ta silmad vaatavad lumesadu /--/ ta puudutab varvastega teie põlvi / midagi justkui elustuks / kylmring* (lk 129). Eluring võib alata.

Inimene vajab aga ruumi, kuhu oma eksistents projitseerida. Kui Ollinovski kirjutab, et *sulge uks / niigi on armastus / mööda tuba laiali* (lk 32), siis viitab ta kohele kolmele olulisele aspektile enda luules: esiteks ruumilisusele, teiseks armastusele (sina-mina suhetele) ning kolmandaks inimese pidepunktide puudumisele selle tundmuse valitsemisel. Ja juhul kui kindel aluspind hakkab kõikuma, lisandub ka ajalisis, oht katkestusele. Tegemist on ikkagi aegruumiga: *AEG kasvab mulla seest välja / ja kõrgub üle aasa / ja tal on rohelisted silmad /--/ ja kõik ymberringi mõtleb / naljakas, see on ju nagu AEG* (lk 149). Sellisest personifitseeritud roheliste silmadega aja (ajalisuse) tajumisest ei

¹ Lauri Sommer. Yhe päranduse juures. Vikerkaar 1/1995, lk 93.

² Priit Simson. Justkui vanemaks saanud Ollinovski. Eesti Päevaleht, 05.02.2010.

³ Juhan Viiding. Ma olin Jüri Üdi. Eesti Raamat, 1978, lk 25.

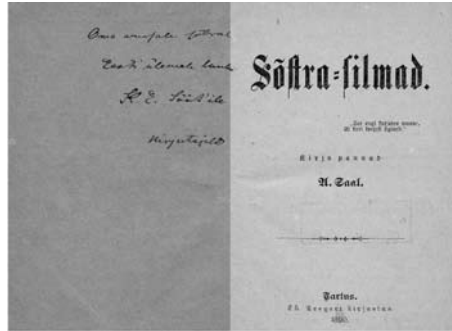
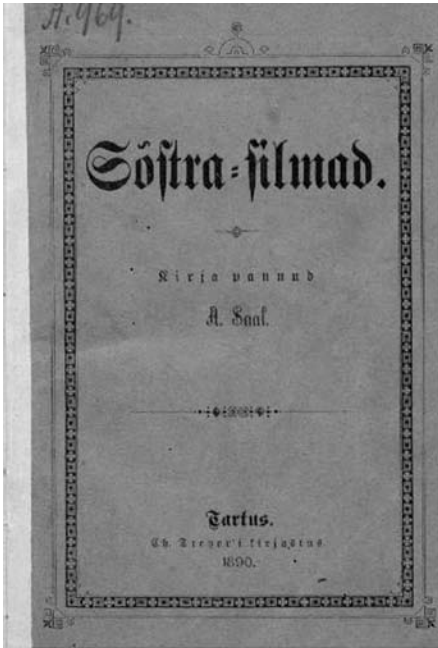
ole enam kaugel ka mõte aja piiratusest, mõte elu lõpust.

Ollinovski luule pole igavikulule, vaid see on midagi inimliku reaalsuse erinevate tasapindade valgustamise laadset: *on koht mis alati on olnud / liialt kõrge / on aeg mis kunagi ei ole / päris kypis / sest iga uue asja sees on / vana tõrge / sest iga kahe sees on / mõni üks* (lk 31). Inimene püüdleb ikka püüdmatuks kõrgustesse. Või täpsemalt öeldes: *Elu läbi harutame / me surmasõlmi / kes saab lahti / sureb ära / kes ei saa... // Kes ei saa?* (lk 61) Surm ei näi olevat Ollinovski jaoks midagi traagilist, kuid selle kohalolu on tugevalt tajutav. Inimene hakkab aega tunnetama just läbi teatavate muutuste ja surm on üheks suurimaks teisenemiseks. Elu on Ollinovskile justkui maja, kus surm on akendeks või usteks.

Võib julgelt öelda, et luuleroom, mille Ollinovski loob, kutsus kaasa lendama, olgugi et mõnikord *pirm on läbi põlenud* (lk 46) ja ruum jääb kaunikesti hämaraks, võib-olla isegi vähese nägemisulatusetõttu veidike igavaks. Ent tema vähene stiliseeritus, eraldi olemine tõmbab tihti ka maast lahti. Sealjuures tuleb kindlasti valmis olla, et hoovõturajal raputab ning üleval on palju jahedam: *ärata mind kui sa sured / siis ma saan su teki endale võtta / et ma ei kylmetaks* (lk 109).

Kõiki kilde ei suudagi kokku korjata ja ehk pole seda vajagi. Silbilisrõhulisest riimluulest enamasti vabavärssi kalduv valikkogu annab põgusa ülevaate Ollinovski teoks saanud võimalustest. Pikemad tsüklid pidid küll olema valikkogust välja jäänud, kuid mõned sattusid siiski ka sisse. Nende kõrvalt võib leida haikumõõtu lühikesi välgatusi ja pikemaid kasti tahutud mõlgutusi (lk 59). Õnneks ei ole Jim Ollinovski enam kaotatud taevakeha, vaid lugejatele teadvustatud kuu: *kaua vaatasid nad kuud / selles tihedas ja talumatus vaikuses / öölinnud ehk / tegid vahel korraks häält /--/ kuski kaugel kaugel on / maailma kõige ilusam inimene / aga talle raisale ei pääse ligi / too mõlakas on nii kuradima kaugel / ega muud ei tahakski / kui et saaks teda sitapead korra näha / kas või läbi*

lukuaugu / – iga hing ihkab ilu järele (lk 156). Tänu "Aeropläänile esimesest pilgust" võib seda raiska juba rahulikult silmitseda. Ei ole ohtu, et lend oli asjata.

Andres Saal
"Sõstra-silmad"
Ch. Treyer'i kirjastus, 1890

Andres Saal ja "Sõstra-silmad"

Piret Põldver

19. sajandi "ärkaval" maarahval oli tarvis eneseteadlikkust, -kindlust ja tuge, millest kinni haarata, mõistmaks endid ja oma päritolu; midagi, mis pika orjuseikke järel siiski uhkust ja iseteadvust süstiks. Sellel teel tulid appi loomeinimesed: nii nagu Lydia Koidula ülistas sajandi keskpaigas isamaad luulekeeles, tegid seda aastasaja lõpupoole autorid proosas, sedakorda märksa mitmeplaanilisemalt ning laiemalt, küll aga teatud mõttes sama ideega – anda maarahvale mõista, et praegu õnnetus vaimupimeduses ägav rahvas pärineb vägevaist ja võimsaist esiisadest ning elab maal, mille üle on põhjust uhkust tunda. Eesti ajalooliste autoritena meenuvad kiiresti Bornhöhe ja Vilde, kuid

selline autor nagu Andres Saal seisab märksa kaugemal mälupiiril.

Igasugusel unustamisel on alati oma põhjus ja nii võib Andres Saali puhul teha järgmise oletuse: tema teoste kergus (tänapäeva mõistes bestsellerlikkus) ja suisa muinasjutulisus kulusid ajas ning tõsiseltvõetavus – mis omal ajal ilmselt olemas oli – on praegu igatahes suure küsimärgi all. Saali paremad romaanid toetuvad küll kindlatele ajaloolistele faktidele, kuid nende faktide ümber on ehitatud selline peadpööriv ja seikluslik süžee, mis väikesegi kriitikameelega lugeja hämmastusest silmi pööritava paneb. Kui tänapäevased ladina-

ameerika seebiooperid pakuvad üllatavaid lahendusi stiilis "ma olen tegelikult su ema", siis Saali tegelaste saatused ei jää taolistele paljastustele karvavõrdki alla. Nii näiteks ajaloolises romaanis "Vambola" kohtuvad juhuslikult ühes suures metsalaanes teineteisest 30 aastat eemal olnud abikaasad ning hetk hiljem liitub sama juhuslikult seltskonnaga ka seni võhivõoras lapselaps. Taas- ja esmakohtumine on muidugi uskumatu, arvestades muuhulgas, et 13. sajandi alguse metsadega võrreldes tunduvad praegused maad katvad puukogumid võsastikena.

Lisaks võib autori kahjuks öelda, et enamus tema ajaloolistest romaanidest kipuvad ülesehituselt üksteist kordama. Tegelased jagunevad selgelt kahte leeri: hea ja kuri. Hea on õnnistatud kogu ilma positiivsusega, sellele vastandub muidugi sama täiuslik kuri. Kahe pooluse rähklemise ja võitlemise, teineteise eest pagemise ning vapustavate seikluste tagajärjel võidab otse loomulikult hea, saavutades kõik selle, millest algusest peale unistanud on. Kuri hääbub, teinekord põhjusi mõistmata, kuid mitmeplaanilise sissetoomiseks on autor mõne neist pannud piinlema ka süümeapiinades. Veidraid kokkusattumusi ja *deus ex machina* taolisi pääsemisi jagub samuti ohtralt. Tihtipeale imestab autor isegi, kuidas on võimalikud taolised must-valged kontrastid, näiteks teoses "Põgenenud kloostri kasvandik" ohkab noor neiu uskumatu seikluse järel: "*Mull on tõeste püha kohus Jumalat imeliku päästmise eest tänada, kes nii arusaamata imede teedel nõtru kaduwuse lapsi armulikult awitab*" (lk 47).¹ Autorile pakub vahel imestust ebatavaliste kokkusattumuste jada, mis omakorda paneb lugeja imestama, kuidas Andres Saal ise oma teostesse suhtus. Oli see sihilik vindi ülekeeramine, püüd olla lugejaile meelepärane või siis päris tõsimeelne soov luua väärt kirjandust?

Siiski kogus Saal omaaegsete seas tuntust ja tunnustust. Oma ajalooliste seikluskjutudega tõi ta rahvale lähemale muistse vabadusvõitluse, kujundas inimeste hoiakut mineviku suhtes ning tõstis eneseuhkust.

Saali teosed muutusid niivõrd populaarseteks, et teatud perioodil olid Aita ning Leili – romaanide kangelannade nimed – rahva seas võrdlemisi levinud. 1889. aasta "Vambola" lõpus on löike kaasaegsetest ajalehtedest. Nii kirjutab Postimees: *Viimasel ajal on küll Eesti kirjanduse kängusoleku üle õigusega kaebatud. Seda rõõmustavam on siis, kui jälle üks suurem töö meie veikest kirjandust rikastab. Ja nimetatud raamatu tähtsust tõstab iseäraliselt see, et ta toimetaja oma jutustuse aineks Eesti ajaloo on valinud.*² Väike rahvas ei saanud kiidelda just suure hulga haritud autoritega, ning vaatamata kriitikale end kordava ülesehituse ning psühholoogilise lihtsakoelisuse tõttu oli Andres Saal siiski märkimisväärselt hea jutustaja.

Kuid selleks, et paremini teoreetilist juttu mõista, oleks ilmselt paslik siinkohal ühe teose sisu põgus ümberjutustus. Näiteks on siinkohal "Sõstra-silmad".

Tegevustik leiab aset 17. sajandi lõpus. Peategelane Miina oli väga kaunis tütarlaps, kelle ilusad silmad ei jätnud kedagi külmaks: *Ta silmadel on niisugune vägi, et see kes sinna sisse waatab, kas pimedaks jääb ehk tahtmata tema järele hakkab käima. Nende silmadega võib ta kõik suurtest seisusestki mehed oma poole kiskuda ja hukatuse sisse saata* (lk 22). Neiu tekitas ihalust nii kõrgemast kui madalamast seisusest meestes, kuid Miinal oli peig juba olemas – lihtne talupoiss Peeter. Taoline asjaolu sünnitas viha ja kadedust paljudes, kuid ühes mõldriipois niivõrd, et too kaebas Miina kohtusse, süüdistades neidu nõiduses. Nii sai määratud hirmus karistus, mille all üksi Miina ei pidanud kannatama: tütarlapse imesilmad torgati peast välja, tema isa, kes olevat neiu linnakooli nõiaaks õppima saatnud, sai 90 kepihoopi ning neiu väljavalitu ja armastav peig Peeter saadeti eluks ajaks kaugele maale vangis.

Kuid senine oli vaid traagiline eellugu, millele järgneb hulgaliselt saatustlikke kokkusaamisi, ootamatuid keerdkäike, võimsaid tundepuhanguid ning kõik jõuab lugejani läbi suurepärase jutustamisoskuse, Saali haarava kirjutamisstiili, milles esineb ülimalt aatelisi

¹ "Põgenenud kloostri kasvandik". 1885. lk 47

² "Vambola. Jutustus vanast Eesti ajaloo". I anne. 1889.

dia- ja monolooge. Peeter põgeneb sunnitöölt, püütakse kinni, paha mõldriipois tunnistab valekaebuse surivoodil üles, kohtuotsus tühistatakse, endised armunud saavad kokku ning ilmselt elavad õnnelikult elu lõpuni.

Saali lopsaka stiili näiteks võiks tuua aga mõned monoloogid. Sunnitöölt põgenenud Peetri monoloog loodusele: *Taewas terwitagu sind, mu kodumaa mets! Ma olen rõõmus sind jälle nähes, aga mu süda nutab ühtlasi ka weriseid pisaraid nende mälestuste pärast, mis sa kustumata mu südamesse oled wajutanud. Oh kes jõuaks küll need werised haawad kinni matta, mis ma 9 pikka wangiaastat enesega waewa ja walu kandes ühes olen kandnud. Nüüd olen ma kord prii -- kas see õige wõi ülekohtune on, ei wõi ma otsustada* (lk 29–30). Või taasvangistatud Peetri harras hüvastijätt kodumaaga: *"Jumalaga, mu armsad metsa puud ja kallid mälestusekohad – teid ei näe ma wahest ialgi enam," rääkis wang murtud häälega. "Taewas õnnistagu ka teid, mu hää wõõras!" ja ta niisked silmad oliwad Laureni poole pöördud. – "Ma olen wang – pääsemata kadunud wang!"* (lk 115–116) Pimeda Miina tormiline uhkus mõldriipoisi ees ei jää oma vahvusel ning ülluselt vapraimaist meestestki maha, mil neiu *seisis uhkelt ja ähwardades ehmatanud mehe ees. Wihapuna ülendas ta kahwatanud palgete ilu, nii et ta nagu mõni muinasjutu jumalanna wälja nägi* (lk 130–131).

Toodud seigid on Saalile vägagi iseloomulikud: härdad õhkamisid, ülepaisutatud tundepuhangud, murdumatu uhkus. Kohtumine metsateel omab potentsiaali muutuda klassikaks.

Siin, aga ka mujal tehtud kriitika põhjal võib tekkida absoluutselt õigustatud küsimus, miks üldse temast enam kui sada aastat hiljem kirjutada. Ei ole selleks siinkohal ühe teatava õigusega veidi unustatud kirjaniku esile- ja teadvussetoomine pelgalt teo enese pärast. Kõigepealt on oluline muidugi, et Andres Saali teosed on tänu autori suurepärasele jutustusoskusele ning haaravale seikluslikkusele vägagi põnev lugemisvara. Lisaks köitvale tegevustikule – mille lahendused on valdavalt muidugi ettearvatavad – annab tänapäevasele

lugejale oma panuse ka kirjutamisega, mis soosis teatavat romantikat. Saali teostes on aga see väike kohustuslik piisk muundunud üüratuks. Naaiivromantilised kujundid, pateetikast ning õilsusest nõretavad dialoogid, absurdsed kokkusattumused ning vaimustavad mõõdarääkimised muutsid põnevusjutud kirjuks ja mitmekülgsiks, kuid saja aastaga on nende väärtus ja toime tunduvalt muutunud. Kõrgelennulised vestlused ja paatoslikud žestid kõnelevad autori fantaasiast ja ajastu romantilistest ideaalidest, kuid realistlikkusest on asi kaugel. Seega võib Saali proosa liigendada *camp*-kirjanduse alla, kuid sellisel juhul tuleb kindlasti rõhutada, et tegu on esmaklassilise kämbiga. Naudingut lisab enam kui sajanditaguse jutustusstiili ning kujundite kasutus, ning imestust pakub ka Aaviku-eelne eesti keel.

Kahjuks on Andres Saali teoseid kaasajal väga raske leida. Ilmselt on paberkandjal kättesaadavaim uusim trükk aastast 1991, kolmest romaanist koosnev kogumik "Aita. Leili. Vambola", ülejäänutega võib isegi raamatukogudes raskeks minna. Kuid juhul, kui arvutiekraan ei väsita silmi, on võimalus Saali, nagu ka teiste vanemate eesti kirjanduse autoritega tutvuda Eesti Kirjandusmuuseumi projekti leheküljel kreutzwald.kirmus.ee, kus avaneb suur kogu digitaliseeritud eesti vanemat kirjandust, mille alt muuhulgas võib leida ka Andres Saali teoste valiku.

Noori autoreid 2010

Maarja Pärtna (23)

elab jätkuvalt Karlovas ja kuulab öösiti William Carlos Williamsi tekstisalvestusi. Tegutseb A-raamatukogus. Eelmisel aastal lõpetas kooli, elas mõnda aega Ühendriikides ning tõi sealt tagasi Ginsbergi "Kogutud luuletused" ja teoreetilised teadmised sellest, kuidas keset linna tagaaias kanu pidada. Tema endine pseudonüüm – kriips – on vahepeal päris oma elu hakanud elama.

Gerli Köösel (23)

on juba aastaid tegelenud kirjutamisega. Inspiratsiooni leiab ta väga paljust, mingit kindlat inspiratsiooniallikat ei olegi. Kirjutab, sest tihti tundub, et just kirjutades suudan oma mõtteid kõige paremini väljendada.

Rasmus Miller (25)

Kuldne õun, mille pooled kokku ei sobi.

Sveta Grigorjeva (22):

"Õpin TLÜs koreograafiat, maakeeli – olen tantsutudeng. Minu jaoks oli tants enne sõna, ja kasjuures ta oli Jumala juures, mitte klubi Hollywoodi pukil, muusikalide taustal ega ka sülfidide ja surevate luikede metsas. Peale tantsupalaviku (mitte ainult laupäevase) põen vahel ka A-, B-, C-luulehepatiiti."

Annika Kupits (28)

loeb mitte kõige vabamal ajal riigi raha eest rahvaluule arhiivis regilaule, vahel õhtuti aga Rahva-ülikoolis norrakeelseid lauseid neile, kes kuulata tahavad.

Edvin Aedma (27)

sai valmis magistritöö fantaasiaolenditest ning asus pärast seda tegema kõike, mis enne pooleli jäi – kokku panema oma järgmist novellikogu, puhkama, poetryslämmima, tõlkima, koomikseid joonistama, filmima, didgeridootama ning arendama eesti lavakoomika (*standup comedy*) kaunist kunsti.

Laura Mets (19):
"Kriipsud, mida ma EI ole seinale teinud, ütleks, et olen 19 aastat vana. Küllap 19 on see vahepealne vaakumaeg, kui ei olda enam päris see, keskaua aega oldud ja puudu jääb ka sellest, mis varsti ollakse. Ma

pole erand, olen praegu vaakum-Laura."

Taavi Hallimäe (20):

"Luuletusi hakkasin kirjutama 2006. aastal, 2008. aastast õpin Tartus kirjandust ja filosoofiat. Liiatigi on viimased aastad raamatutekeskselt möödunud. Eeskujudeks on Kafka, Hesse ja García Márquez."

Urmo Mets (27)

on Tallinnast Tartusse rännanud juhupoheet. Idealist, kontseptualist, vaatleja, soovvabamõtteleja, kes huvitub inter-distsipliinidest ning usub, et heal harmooniatunnetusel on vaikiv universaalne rakenduspotentsiaal. Viibib peamiselt arhitektuuris, muusikas ja luules.

Mari-Liis Mägi (20)
õpib Drakadeemias näitekirjutamist, Tartu Ülikoolis (põhiliselt) psühholoogiat. Kirjutab lavatekste, sest nende puhul on nauditav, et need ei saa kunagi valmis – süsteem jääb alati mingil määral lahtiseks, selles on vabadust, mitmetasandilisust,

kohati isegi hoomamatust. Tegelastest saavad sõbrad, fiktsionaalne aegruum transformeerub reaalseks. Naudib protsessi juures enim selle skisofreenilisust.

Andra Teeede (21)
mõtleb Tartu peale.

Liisi Rünkla (24)

on klišee. Jalutab vihma käes, vaatab õitsvate mustikatega tõtt, mängib peitust, klaverit (kuigi ei oska), kirjutab (kuigi sõnata on ehtsam). Paneb tõmbama piduliku tee. Ja jälitab siile.

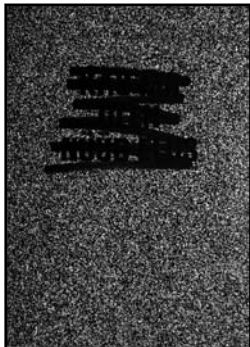
Tõnis Parksepp (23)

"Küsimus: kes sa oled? Vastus: laiskvorst, ja seda oleks enda kohta ülimeeldiv kuulda. Seega oleksin ma positiivselt ära määratud, seega oleks midagi, mida võib minu kohta öelda." (Dostojevski)

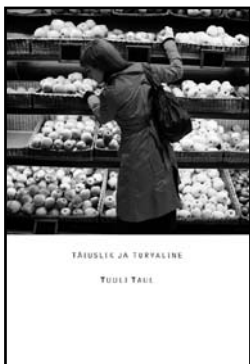
Piret Pöldver (25):

"Tegelikult on lihtsalt hulga ohutum arvustada kedagi, kes on juba surnud."

Siim Nurklik
"Kas ma olen nüüd elus"

"Kas ma olen nüüd elus" on teos, kus kõik tuttavad parameetrid puuduvad. Kus tegelasi justkui polegi, samuti puudub käegakatsutav süžeeiliin. Kus pealkiri on küsilause ilma küsimärgita. Kus kaantevahe on täis laotud erineva kuju, pikkuse ja sisuga lõike. See on vormiliselt päevikut, filmistsenaariumit, blogi-sissekannet, ajaleheartiklit, erakirja, esseistliku romaani katkendeid ja mida kõike ühendav teos. "Kas ma olen nüüd elus" loob tänasest maailmast kummalise ruumi, mis pole ei fiktiivne ega dokumentaalne. See raamat ei taha olla lahterdatud ja selle autor ei taha olla kirjanik. "Kas ma olen nüüd elus" ei taha olla "valus ja aus sotsiaalkriitiline peegeldus meie tänapäevast", sest taoline nimetus on läbikulutatud ja igav viis nimetada kodumaises nüüdiskirjanduses valitsevaks saanud keskvoolu. Me oleme harjunud, et kaubanduskeskuses käimise, telekavaatamise, brändistumise, inimeste füüsilise ja hingelise müüdavuse ning vaimse tühjuse kajastamine on muutunud nähtuseks iseeneses. See teeb tuimaks, see harjutab meid selle negatiivse kujutluspildiga, mis kunstilise groteskini viiduna peaks meid eemale peletama, mõtlema panema, üles äratama. Me oleme harjunud.

Tuuli Taul
"Täiuslik ja turvaline"

Tuuli Tauli luulekogu haarab meid oma kauni ja leebe irooniaga, mille taga on tajutatav hea huumorimeel. Raamatu lehekülgi saadab läbiva niidina pöördumine Sinu poole, olgu selleks mees, kel nimeks nõrkus, või Joovastus. Huvitav on nende kaante vahel näha, kuidas sotsiaalne nõmedus ei mata enda alla igapäevast kurbromantilist katarsist. Tuuli Taul on hea detailitajuga autor, kellele meeldib ka luuletustes olukordi läbi mängida ja siin on aimata temas proosakirjaniku mõju. Lisaks on tekste, mille lugemisel, teades autori muusikutausta, võib tunda meloodilist vooglemist.

Marju Lauristin
"Punane ja sinine"

Tihti peale on ühiskonnateemadel kosutav ja tervendav lugeda mitteilukirjanduslikke raamatuid. "Punane ja sinine" on ühest küljest näide, kuidas ilmselt vaid Marju Lauristini nimega inimene võib avaldada teose, mil alapealkirjaks "peatükke kirjutamata elulooraamatust". See pole terviklik ja läbitöötatud originaalteos, vaid mitmekihiline kogumik. Eluloopeatükkidele on lisatud mitmeid Marju Lauristini artikleid ja temaga tehtud intervjuusid, mis kokkuvõttes annavad raamatule kaalukuse, tehes selle oluliseks verstapostiks Eesti ühiskondlikus mõtteloos nii 20. kui 21. sajandi kontekstis. Kui tahta teada, kuidas ja miks oleme kujunenud sellisteks, nagu praegu oleme ja millised on need küsimused, mida oleme esitanud endale veel liiga vähe, siis tasub selle põneva ja sisutiheda kogumikuga kindlasti tutvust teha.

Sisukord / nr 22

Luule

Maarja Pärtna: 2

Gerli Kõösel: 16

Rasmus Miller: 20

Sveta Grigorjeva: 26

Annika Kupits: 29

Proosa

Laura Mets: 34

Taavi Hallimäe: 42

Edvin Aedma: 46

Urmo Mets: 54

Mari-Liis Mägi: 60

Carolina Pihelga intervjuu Robert Randmaga: 72

Arvustused

Andra Teede *Tartu, Tartu, ütlesin ma omaette*: 81

Liisi Rünkla *Kuidas kirjutab kera, sinise pastakaga*: 85

Tõnis Parksepp *Lend kuule*: 88

Piret Põldver *Andres Saal ja "Sõstra-silmad"*: 91

Ilmunud on seitsmes Värske Raamat –
Tuuli Tauli "Täiuslik ja turvaline"!

Rohkem infot: www.va.ee

Järgmises numbris:

Indrek Lõbus

Edvin Aedma

Tõnis Parksepp

roheline trükis

Trükitud FSC-sertifikaadiga paberile looduslike trükitänavidega. ©Ecoprint

9 771736 295220